

Název předmětu: EKONOMICKÁ BEZPEČNOST

Téma: Ekonomická bezpečnost v globalizovaném světě (rizikové regiony)

Zpracovatel: Ing. Lenka Brizgalová, Ph.D., prof. PhDr. Miroslav KRČ, CSc

Cíl:

Cílem první přednášky je vysvětlit základní tendence ve vývoji světové ekonomiky v letech 2000 – 2019 a na makroekonomických datech ukázat ekonomický vývoj center světové ekonomiky. Přednáška se bude zabývat ekonomickým vývojem USA, Japonska, Evropy, Brazílie, Ruska, Indie a Číny. Cílem přednášky je tedy objasnit a seznámit studenty s hlavními centry světové ekonomiky. To přispěje k seznámení vzniku multipolárního světa, příčin regionalismu, k pochopení vývojové triády v procesu globalizace světové ekonomiky a získání znalostí o americkém, asijském a evropském centru světové ekonomiky.

Cílem druhé přednášky je charakterizovat rozvojové země, provést jejich klasifikaci dle MMF a Světové banky a objasnit pomoc rozvojovým zemím. Dílčím cílem přednášky je objasnit a seznámit studenty s hlavními vývojovými tendencemi v rozvojových zemích. To přispěje k seznámení vzniku nevýhodného postavení rozvojových ekonomik ve světové ekonomice. Dílčím cílem je také objasnění procesu sdružování rozvojových zemí a ukázání vývojové tendence RZ s důrazem na ekonomickou mezeru, směry importu, směry exportu.

Cílem třetí přednášky je objasnit problémy rozvojového světa. Student bude seznámen s indikátory chudoby, jejich výpočtem, rozdílností a také velikostí těchto indikátorů v jednotlivých zemích.

Cílem čtvrté přednášky tohoto tématu je objasnit pojem zadlužení, objasnit historický vývoj zadlužení rozvojových zemí, způsoby měření zadlužení a možnosti oddlužení rozvojových zemí. Dílčím cílem bude také objasnění důsledky zadlužení.

Cílem páté a šesté přednášky tohoto tematického bloku bude objasnit ekonomickou charakteristiku afrického kontinentu. Dílčím cílem bude hodnocení jednotlivých regionů.

Úkoly pro samostatnou práci:

1. Vysvětlíte základní tendence ve vývoji světové ekonomiky v letech 2000–2019.
2. Charakterizujte na makroekonomických datech ekonomický vývoj USA, Japonska a EU.
3. V čem spočívá heterogenost EU?
4. V čem spočívá místo a úloha zemí sdružených ve skupení BRICS?
5. Co je to triáda?
6. Jaká je klasifikace rozvojových zemí podle MMF a WB?
7. Proved'te dělení rozvojových zemí podle stanovených kritérií mezinárodních organizací.

8. V čem spočívá program boje s chudobou v rozvojových zemích?
9. Jaké jsou typy oficiální pomoci, která je směřována pro rozvojové země?
10. Vysvětlíte současné vývojové tendence v rozvojových zemích.
11. Jak systém preferencí ovlivňuje ekonomický vývoj v rozvojových zemích?
12. Jaké jsou indikátory chudoby a k čemu nám slouží?
13. Jaké jsou hlavní tendence vzdělávání, zdraví a populačního vývoje v rozvojových zemích?
14. Charakterizujte příčiny chudoby v rozvojových zemích.
15. Vysvětlíte bludný kruh chudoby.
16. Co jsou to cíle tisíciletí?
17. Co jsou to cíle udržitelného rozvoje?
18. V čem spatřujete příčiny zadlužení rozvojových zemí?
19. Vysvětlíte bludný kruh zadlužení.
20. Vysvětlíte, jak probíhá oddlužení, které formy se používají.
21. Jak jsou iniciativy vedoucí k oddlužení rozvojových zemí.
22. Jaké jsou trendy ekonomického vývoje v Africe?
23. Charakterizujte jednotlivé regiony Afriky.
24. V čem spočívá stabilita afrického kontinentu?
25. Jaká je úloha zahraničního kapitálu v rozvojových?

Studijní literatura:

KRČ, Miroslav a Lenka BRIZGALOVÁ. *Vybrané kapitoly světové ekonomiky: studijní text*. Brno: Univerzita obrany v Brně, 2020. Studijní text. ISBN 978-80-7582-149-2. s. 39 -91, 101 – 128.

Obsah:

Úvod

1	Centra světové ekonomiky	5
1.1	Centra světové ekonomiky	5
1.1.1	Spojené státy americké	7
1.1.2	Evropa	9
1.1.3	Japonsko.....	13
1.1.4	Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická demokratická republika.....	15
1.1.5	Jihoafrická demokratická republika	17
2	Rozvojové země.....	19
2.1	Dělení rozvojových zemí	19
2.1.1	Klasifikace dle Mezinárodního měnového fondu	19
2.1.2	Klasifikace dle Světové banky	20
2.1.3	Pomocné dělení rozvojových zemí	20
2.2	Pomoc rozvojovým zemím	21
2.2.1	Programy boje s chudobou.....	21
2.2.2	Oficiální rozvojová pomoc.....	22
2.2.3	Všeobecný systém preferencí	24
2.3	Vývojové tendence a problémy rozvojových zemí	24
3	Problémy rozvojového světa	27
3.1	Indikátory chudoby.....	27
3.1.1	Index lidské chudoby	28
3.1.2	Index lidského rozvoje.....	29
3.1.3	Index podílu chudých.....	30
3.1.4	Multidimenzionální index chudoby	31
3.1.5	Participativní hodnocení míry chudoby	31
3.1.6	Giniho koeficient	32
3.1.7	Hrubé národní štěstí	32
3.1.8	Laekenské indikátory	33
3.1.9	Oficiální opatření proti chudobě	33
3.1.10	Mezera chudoby	33
3.2	Vzdělanost, zdraví a populační růst.....	34
3.3	Chudoba v Africe a Asii	36
3.3.1	Příčiny chudoby	36
3.3.2	Bludný kruh chudoby.....	41
3.3.3	Projekty Světové banky proti chudobě	44
3.4	Rozvojové cíle tisíciletí	46
4	Zadlužení rozvojových zemí	49
4.1	Historický vývoj zadlužování	49
4.2	Míra zadlužení a její měření	52
4.3	Oddlužení rozvojových zemí.....	54
4.3.1	Důsledky zadlužení	58

4.4	Současná situace světové zadluženosti.....	59
5	Ekonomická charakteristika afrického kontinentu.....	62
5.1	Obecná charakteristika vývoje.....	62
5.2	Ekonomika a regiony Afriky	63
5.3	Hodnocení regionů	67
5.3.1	Východní Afrika	67
5.3.2	Západní Afrika	67
5.3.3	Centrální Afrika	68
5.3.4	Jižní Afrika.....	68
5.3.5	Severní Afrika	68
5.4	Stabilita afrického kontinentu.....	69
Závěr		

1 Centra světové ekonomiky

Kapitola se zabývá světovými ekonomickými centry a je rozdělena na více částí. Objasňujeme vývoj a důvody vzniku, dále jejich silné stránky a zvláštnosti. Provádíme srovnání ekonomických center. K porovnání přiřazujeme skupinu zemí BRIC – Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika. Kategorizační aparát teorie světové ekonomiky závisí na použité metodologii. Metodologii můžeme popsat jako teorie metod. Zkoumá adekvátnost a zdůvodňuje použití či nevhodnost konkrétních vědeckých metod. Metodologie je přitom souhrnem metod určité vědy, ale také nauka o metodách, která je v širším pojetí totožná s teorií vědy. Jaké jsou cíle metodologie? Prvním z cílů metodologie je, že může přispět především k vyjasnění, sjednocení, usoustavnění zkoumaného problému. Druhým z cílů metodologického zkoumání je zhodnocení průkaznosti různých důkazů, které se předkládají. Posledním cílem je „otřást“ některými předpoklady, které se v současnosti mohou vyskytnout. Metodologie je buď považována za pouhý souhrn metod užívaných určitou vědou, nebo zpravidla za učení o metodách. Na druhé straně může metodologie být redukována na souhrn nejobecnějších principů.¹

Pro lepší představu o velikosti světové ekonomiky uvedeme strukturu zemské souše z hlediska možného využití pro zemědělskou výrobu. Struktura je tvořena: lesy – 28 %, stepi, louky, trvalé pastviny – 25 %, pouště a polopouště, plochy zabrané pro průmyslovou výrobu a trvale zaledněná pásma – 28,5 %, tundra – 5,5 %, sladké vody a močály – 3 % a polní kultury pouze 10 %.

1.1 Centra světové ekonomiky

V souvislosti se vznikem a vývojem světové ekonomiky, představující ve své podstatě značně mnohotvárný a složitý proces, dochází na určitém stupni k formování velmi odlišné ekonomické úrovně jejich jednotlivých částí. Tato diferenciací je úzce vázána na rozdílné podmínky (přírodní, kulturně společenské a politické) jednotlivých regionů. Těmito celkovými předpoklady jsou pak dány konkrétní charakteristiky ekonomického rozvoje každé ze součástí světové ekonomiky. Protože se nejvyšší tempo ekonomického růstu a rozvoje koncentruje záhy do míst s nejlepšími výchozími podmínkami, formují se tyto oblasti posléze jako centra světového hospodářství. Světová ekonomika tak postupně získává polycentrický charakter. Polycentrismus prošel ve světové ekonomice dlouhým vývojem.

Pojem centrum světové ekonomiky zahrnuje skupinu hospodářsky vyspělých zemí nositelů inovací a vědeckotechnického pokroku, v nichž je soustředěna podstatná část ekonomického potenciálu světa. Za světové centrum budeme v užším pojetí považovat hospodářsky vyspělou zemi, nebo integrační seskupení, kolem níž jsou, díky těsným

¹Definice „metodologie“ bychom jistě našli spousty a vybrat takovou, která tento termín nejlépe charakterizuje je obtížné. Literatura často hovoří o jednotlivých rovinách metodologie. *Můžeme hovořit o metodologii širšího a užšího slova smyslu, respektive dle heuristických principů hovoříme o rovině obecné (nebo všeobecné) vědecké metodologie, rovině zvláštního (druhového) a konečně pak o rovině jedinečného.* Viz: KRČ, M. a kol. *Metodologie vědy a vědeckého poznání*. 1. vyd. Brno: Univerzita obrany. 2005. s. 120–121. KRČ, M. *Metodologie vědecké práce*. 1. vyd. Brno: Brázda, 2019.

ekonomickým vztahům, seskupeny další země. Vývoj světového hospodářství po druhé světové válce vedl k postupnému zformování tří rozhodujících center a to: USA, Japonska a Evropské unie (EU). Evropská Unie však představuje jistou výjimku. Není státem, ale ekonomickou integrací, avšak integrací nejvyššího typu tj. hospodářskou a měnovou unií, která vůči ostatním zemím vystupuje s jednotnou obchodní politikou a do značné míry i jednotnou měnovou politikou. Centrem světové ekonomiky co do počtu obyvatel je EU největším. Má však nejnižší úroveň tvorby hrubého národního produktu (HNP) na obyvatele, ve srovnání s USA i Japonskem.

Dlouho jediným centrem vznikajícího kapitalismu byla Velká Británie. Od konce 19. století přijímají úlohu centra USA. Druhá světová válka toto rozvržení sil dále potvrdila. Poválečný vývoj přinesl vzrůstající význam východoasijského centra, v čele s Japonskem. Proces polycentrického rozvoje tak vedl v 50. a 60. letech dvacátého století ve světové ekonomice k definitivnímu zformování tzv. triády:

- USA, se zázemím v severoamerickém regionu.
- Západní Evropa.
- Japonsko.

Pozici centra nelze vztahovat pouze k jednotlivým zemím. Západní Evropa měla různé typy ekonomické integrace, které se staly přirozeným základem vzniku ekonomického centra. V případě USA a Japonska šlo o proces rozvoje ekonomicko-politických neformálních vazeb se zeměmi regionu, které byly teprve později dovršeny ustanovením formálního integračního bloku. Ekonomická centra definujeme jako ekonomicky stěžejní subjekty, zaujímající mimořádné postavení v systému světové ekonomiky, které vznikají posilováním klíčových národních zemí, jež poté rozšiřují svoje působení prostřednictvím ekonomických a politických vazeb na další státy daného regionu.² V následující tabulce je uvedena charakteristika center.

Tabulka 1 – Charakteristika center světové ekonomiky v roce 2011–2018 (mil. obyvatel)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
USA	311,8	314,1	316,4	318,9	321,4	323,7	325,1	327,1
Japonsko	127, 8	127,5	127,3	127,1	126,9	127,0	126,7	126,5
EU	504,0	505,0	506,5	508,1	509,5	513,2	512,2	513,2

Zdroj: The World Bank. *The World Bank* [online]. USA: The World Bank, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=JPN,EUU,USA>

²CIHELKOVÁ, E. *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje = World economy: general trends in its development*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. Beckova edice ekonomie.

1.1.1 Spojené státy americké

Ekonomika USA i po všech turbulencích posledních let zůstává největší ekonomikou světa s HDP přes 20,4 bil. amerických dolarů (USD). Podle nominálního HDP je největší na světě, v žebříčku parity kupní síly pak zaujímá místo druhé, podle HDP na hlavu místo sedmé. Ekonomiku USA z velké části tvoří služby a výzkum, primární průmysl tvoří jen nepatrnou část. Největší obchodní odvětví představují maloobchodní a velkoobchodní prodej, sektor (finančních, obchodních, zdravotnických, sociálních) služeb, poměrně vysoký podíl má věda a výzkum. USA je největším spotřebitelem ropy, zemního plynu, elektřiny a řady dalších komodit.

Spojené státy americké jsou známy svojí palivovou a surovinovou soběstačností, což ve spojení s rozsáhlým vnitřním trhem dává ekonomice USA základ pro stabilní postavení ve světové ekonomice. Spojené státy americké představují technologickou mocnost a také mocnost vojenského nejvyššího řádu. Disponují zdroji přírodních surovin, rozvinutou infrastrukturou a vysokou produktivitou. Zároveň je třetím největším producentem ropy a zemního plynu na světě. V roce 2016 byla tato ekonomika druhým největším světovým výrobcem s pětinou celkového světového výrobního objemu. Vnitřní trh USA je největším trhem statků i služeb. V roce 2016 byla hodnota celkového obchodu USA 4,92 bil. USD. Z 500 největších firem světa jich 134 sídlí v USA. Burza v New Yorku, New York Stock Exchange, je největší burzou na světě. Zahraniční investice v USA dosahují 2,4 bil. USD. Zahraniční investice v USA dosahují 2,4 bilionu dolarů, zatímco americké investice v zahraničí dají dohromady 3,3 bilionu dolarů. V roce 2013 tvořilo 71 % celkové ekonomiky USA spotřeba spotřebitelů. Zahraniční obchod je v současnosti (2020) postihován obchodní válkou s Čínou a také částečně s EU. Světová obchodní organizace potvrzuje oprávněnost čínského vyhlášení cel na americké zboží jako reakci na americkou obchodní politiku. Charakteristika USA z makroekonomického hlediska je uvedena v následujících tabulkách.

Tabulka 2 – Makroekonomické ukazatele USA 2012–2017

Ukazatel	2012	2013	2014	2015	2016	2017
HDP v mld. USD, b. c.	16,197	16,758	17,522	18,219	18,707	19,485
Reálný růst HDP v % ročně	2,2	1,7	2,6	2,9	1,5	2,3
Zahraniční obchodní bilance (mld. USD)	-51,077	-41,288	-39,113	-41,037	-42,217	-46,879
Roční inflace (%)	2,2	1,3	1,3	-0,8	0,5	1,7
Míra nezaměstnanosti (%) průměr / rok)	7,9	6,7	5,6	5,0	4,7	4,1
Státní dluh (mld. USD)	15,606	16,771	17,601	18,152	19,264	19,846
Státní dluh, HDP %	97,42	101,2	102,9	101,01	104,64	103,56

Zdroj: International Monetary Fund. *International Monetary Fund* [online]. USA: International Monetary Fund, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: www.imf.org

Tabulka 3 – Ekonomické ukazatele USA 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
18,6 bil. USD	2,9 %	2,5 %	3,9 %	257,4 mld. USD	208,5 mld. USD
Prosinec 2016	Březen 2018	Duben 2018	Duben 2018	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. *Trading Economics* [online]. USA: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování.

Míra růstu HDP v USA činila v letech 1947 až 2019 v průměru 3,21 %, v prvním čtvrtletí roku 1950 dosáhla historicky nejvyšší hodnoty 16,70 % a v prvním čtvrtletí roku 1958 rekordního minima -10 %.³ Americká ekonomika vzrostla ve třetím čtvrtletí roku 2019

³Trading Economics. *Trading Economics* [online]. USA: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování, [cit. 2019-10-05]

o 1,9 %, překonala očekávání trhu o 1,6 %. Spotřeba domácností, vládní výdaje a vývoz byly hlavními hnacími silami růstu, zatímco obchodní investice klesaly a dovoz k HDP přispíval negativně. V Severní Americe tvoří primární sektor (zemědělství, těžba nerostných látek, rybolov, lesnictví) asi 2 %, zpracovatelský průmysl 23 % a služby 75 %. USA jsou dominantním hráčem světové ekonomiky. Ekonomika USA má vzestupnou tendenci. Polštář bank, podíl kapitálu na aktivech s přihlédnutím k jejich rizikovitosti, byl v roce 2007 8,5 %, ale v roce 2019 již 13,6 %. Podíl dluhu veřejného sektoru na HDP v roce 2007 byl 62,9 %, v roce 2019 104,4 %, dluh lidí k ročnímu disponibilnímu příjmu v roce 2007 byl 123,1 % a v roce 2019 118,1 %. Poměr dluhu firem k ročnímu provoznímu zisku byl v roce 2007 700%, v roce 2019 je to 720%.⁴

1.1.2 Evropa

Evropské centrum je celek tvořený zeměmi EU o různé ekonomické úrovni, přičemž část členských zemí je členem Evropské měnové unie. Evropská unie je tedy heterogenní celek. Evropská unie je politická a ekonomická unie, kterou tvoří 28 evropských států s 513 miliony obyvatel (2018) přibližně 7,3 % světové populace. Je založena na Smlouvě o Evropské unii a na Smlouvě o fungování EU, které uzavřely členské státy a kterými na Unii přenesly některé své pravomoci za účelem dosažení společných cílů. Podle čl. 3 Smlouvy o EU je cílem Unie podporovat mír, své hodnoty a blahobyt obyvatel všech členských států. Unie zejména poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob. Vytváří vnitřní trh a usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a vysoce konkurenci schopném sociálně tržním hospodářství a ochraně životního prostředí.

Abychom mohli exaktně vyjádřit stupeň rozvoje společnosti, byl zaveden ukazatel pokroku HDP. Tento širší ukazatel se nazývá Míra ekonomického blahobytu (MEW – Measure of Economic Welfare). Je pravdou, že vychází z koncepce HDP, ale byl doplněn o další skupiny ukazatelů. MEW se skládá z: Osobní výdaje + Veřejné výdaje mimo obranu + Hodnota neplacené práce - Soukromá obrana - Hodnota ekologických škod.⁵

Postupně byl koncept MEW doplněn o škody na životním prostředí způsobené průmyslovou výrobou a některými parametry spotřeby, které redukovaly hodnotu blahobytu společnosti odvozenou z HDP. Vznikl tak index udržitelného ekonomického blahobytu (Index of Sustainable Economic Welfare – ISEW). Tento index se skládá z: Osobní výdaje + Veřejné výdaje mimo obranu + Hodnota neplacené práce - Soukromá ochrana - Hodnota ekologických škod.

Ještě se vyvinul Indikátor skutečného pokroku (Genuine Progress Indicator – GPI), který zdůrazňuje skutečný ekonomický a sociální pokrok společnosti a snaží se zejména sledovat blahobyt a ekologickou udržitelnost ekonomiky. ISEW a GPI shrnují ekonomickou

⁴MICHL, A. *Jestřábi a holubice*. 1. vyd. Praha: Za příběhy: Euromedia Group, 2019, s. 145–147.

⁵CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018, s. 19.

prosperitu. Vedle ekonomických otázek jsou však zahrnuty sociální a environmentální otázky v peněžním vyjádření.⁶

Z hlediska ekonomického vývoje je Evropa velmi regionálně diferenciovaná. Státy – členové EU mají rozdílný vývoj ekonomického růstu a jsou zde velké rozdíly z hlediska dosažené úrovně HDP. Jedním z faktů poukazujícím na ekonomickou různorodost současné EU je to, že pět členských států (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie a Španělsko) mají dohromady více než 70 % celkového HDP EU. Ekonomický potenciál EU je srovnatelný s americkým, dokonce v některých ukazatelích EU předstihuje USA. Naopak politický vliv EU zůstává podstatně menší. Přesto je nutné konstatovat, že už od roku 2005 dochází k prohlubování zaostávání EU za dalšími členy – USA a Japonsko. Přitom je ekonomika EU více otevřená než ostatní centra.⁷

Největšími obchodními partnery EU jsou USA, kam směřuje 10 % exportu, dále Japonsko 2 % a Čína 1,9 %. Největší část exportu členských zemí EU opět směřuje do EU, což představuje 72 % celkové hodnoty exportu členských zemí (v roce 2016). Obdobně je tomu v importu.

Evropské centrum je oproti Japonsku a USA celek tvořený zeměmi o různé ekonomické úrovni. Tato ekonomická heterogennost se projevuje především:

- Dominantním postavením ekonomiky Spolkové republiky Německo (SRN). Nejde jen o počet obyvatelstva a HNP, ale o nesrovnatelný větší podíl na světovém vývozu (větší než u japonského centra). Ostatní velké země EU značně za SRN zaostávají.
- Existuje značná rigidita trhu práce. Ta je dána především rozdílným pracovním a sociálním zákonodárstvím, které jednak zdražuje pracovní sílu, jednak ji demobilizuje v hledání pracovních příležitostí. To se projevuje malou mobilitou práce nejen uvnitř jednotlivých členských zemí, ale zejména mezi jednotlivými zeměmi (ačkoliv jsou vytvořeny všechny předpoklady pro tuto mobilitu).
- Je patrná rozdílnost tržní infrastruktury v jednotlivých členských zemích. Ta je daná především přírodními podmínkami a kulturní rozmanitostí. Členitost pobřeží, vysoké hory, které ztěžují spojení ve směru sever – jih, rozdílná kvalita dopravní sítě jednotlivých členských zemí, rozdílné předpisy v oblasti dopravy a skladování, jazyková bariéra spojená s kulturně civilizační rozmanitostí jednotlivých zemí, je významnou odlišností od centra amerického a japonského.

Základní strategií ve vnějších vztazích evropského centra je prohlubování integračních tendencí v Evropě. Ty se projevují jednak:

- V dalším prohlubování integrace uvnitř zemí EU, kdy do evropské měnové unie by měly být postupně začleněny všechny země EU.
- Rozšiřováním EU o další země, konkrétně balkánské státy.

⁶CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018. s. 20.

⁷O této skutečnosti v roce 2005 referovali: LEBIEDZIK, M., I. MAJEROVÁ, a P. NEZVAL. *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press, c2007. s. 138, 139.

- Zapojováním dalších zemí do užší obchodní a hospodářské spolupráce. Jedná se především o země Evropské sdružení volného obchodu (ESVO) s nimiž EU vytvořila Evropský hospodářský prostor a země Středomoří.

Hrubý domácí produkt Evropské unie v roce 2018 bylo ve výši 18,7 bil. USD. Je největším exportérem a druhým importérem na světě. Vnitřnímu obchodu mezi členy prospívá fungování jednotného vnitřního trhu a existence společné měny. Nejdůležitějším sektorem ekonomiky EU je sektor služeb, který tvoří přibližně 70 % celkového HDP, na druhém místě je průmyslová výroba s 27 % HDP a zemědělství a těžba nerostů se podílí na celkovém HDP pouze 3 %.⁸ Podíl zaměstnanosti v průmyslu je v rozmezí od 38 do 52 % v jednotlivých státech EU.

1.1.2.1 Velká Británie

První světová válka způsobila v Británii pokles ekonomické produkce a přesun výroby do zbrojního průmyslu. Mezi lety 1914 a 1919 klesla spotřeba o 18 %. Tvrdě zasáhla Británii i válka druhá. Za vlády prezidenta Roosevelta poskytly USA Británii zásoby v hodnotě přes 31 mld. USD, které Británie nikdy nemusela splatit. Druhá polovina 20. století znamenala pro Spojené království nárůst produkce služeb a ústup od výroby a těžkého průmyslu. Od začátku 21. století vykazuje britské hospodářství spíše stagnaci. V současné době (2019) se navíc musí potýkat s přípravou na Brexit – odchod z EU, který vedl k nejistotě, poklesu HDP i hodnoty libry.⁹ HDP činí 2,8 bil. USD. Ve stálých cenách roku 2010 je to 1,8 bil. USD. Roční míra růstu HDP ve Spojeném království byla v průměru od roku 1956 do roku 2019 2,45 %, v prvním čtvrtletí roku 1973 dosáhla historicky nejvyšší hodnoty 9,80 % a rekordního minima -5,80 % v prvním čtvrtletí roku 2009.¹⁰ Podíl zaměstnanosti v průmyslu je od 17 do 23 %.

Tabulka 4 – Ekonomické ukazatele Velké Británie 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
2,64 mld. USD	1,2 %	2,5 %	4,2 %	75 mld. USD	71 mld. USD
Prosinec 2016	Březen 2018	Březen 2018	Březen 2018	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování.

⁸Zpracované podle: World bank. Outline-worldmap.com [cit. 2019-10-05]

⁹Označení pro plánovaný odchod VB z EU. O vystoupení rozhodli lidé v referendu 23. 6. 2016. Pro bylo 51,9 % voličů při volební účasti 72 %. Na základě výsledků rezignoval tehdejší premiér David Cameron. Ukončení členství mělo být k 29. 3. 2019.

¹⁰Trading Economics. Trading Economics [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování.

Hrubý domácí produkt Británie se ve druhém čtvrtletí 2019 meziročně zvýšil o 1,3 %, což je mírně nad předběžným odhadem 1,2 % ve srovnání s revidovaným růstem o 2,1 % v předchozím období.

1.1.2.2 Německo

Jedním z hlavních pilířů tzv. hospodářského zázraku Německa po druhé světové válce se stal obchod a navázání velmi těsných obchodních a hospodářských kontaktů zejména s okolními státy a dalšími evropskými a světovými partnery. Německo si udržuje aktivní saldo obchodní bilance, které má dokonce rostoucí tendenci.

Ekonomika Německa stojí na kvalifikované pracovní síle, velké zásobě kapitálu a nízké úrovni korupce. Německo je třetí největší vývozce zboží na světě, má největší ekonomiku v Evropě, je čtvrté na světě podle nominálního HDP a páté podle parity kupní síly. Služby tvoří 71 % HDP, průmysl 28 % a zemědělství 1 %. Z pohledu ekonomického vývoje patří k světově nejrozvinutějším a nejvíce technologicky vyspělým hospodářstvím, což je mj. důležitý předpoklad pro dobrou pozici na mezinárodním trhu zboží a služeb. Silný růst byl zapříčiněn nejprve exportními úspěchy, zejména v Asii, a postupně také obnovující se domácí poptávkou.

Německo bylo poměrně silně zasaženo ekonomickou krizí započatou roku 2008. Následoval rekordně silný růst německé ekonomiky během roku 2010. Silný růst byl zapříčiněn nejprve exportními úspěchy, zejména ve východní Asii, a postupně také obnovující se domácí poptávkou. Míra růstu HDP v Německu činila v letech 1970 až 2019 v průměru 0,51 %, ve druhém čtvrtletí 1970 dosáhla historicky nejvyšší úrovně 4 % a v prvním čtvrtletí roku 2009 rekordního minima -4,70 %.¹¹ Podíl zaměstnanosti v průmyslu je 52 %.

Tabulka 5 – Ekonomické ukazatele Německa 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
3,46 bil. USD	0,3 %	1,6 %	3,4 %	107 mld. USD	136,8 mld. USD
Prosinec 2016	Březen 2018	Duben 2018	Březen 2018	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. *Trading Economics* [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování.
<https://tradingeconomics.com/germany/indicators>

¹¹Trading Economics. *Trading Economics* [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>.

Německá ekonomika se během tří měsíců do června 2019 mezičtvrtletně očistila o 0,1 %, bez předchozího odhadu a po růstu o 0,4 % v předchozím období. Čistá zahraniční poptávka přispěla k HDP negativně, protože vývoz klesal rychleji než dovoz, zatímco investice do stavebnictví výrazně poklesly.

1.1.2.3 Francie

Ekonomika Francie je podle parity kupní síly druhá největší v Evropě a devátá největší na světě. V roce 1999 se Francie stala jednou z 11 zemí Evropy, které jako první zavedly euro. Francie má smíšenou ekonomiku, ve které se mísí rozsáhlé soukromé podnikání s velkými státními podniky a vládními zásahy.

V roce 2015 WTO vedla Francii jako šestého největšího vývozce a čtvrtého největšího dovozce vyrobeného zboží. Míra růstu HDP ve Francii byla v průměru od roku 1949 do roku 2019 0,78 % a ve třetím čtvrtletí roku 1968 dosáhla historicky nejvyšší úrovně 8 % a ve druhém čtvrtletí roku 1968 rekordního minima -5,30 %. Podíl zaměstnanosti v průmyslu je 26 %. Francouzská ekonomika mezičtvrtletně vzrostla za tři měsíce do září 2019 o 0,3 %, stejným tempem jako v předchozích dvou obdobích.

Tabulka 6 – Ekonomické ukazatele Francie 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
2,46 bil. USD	2,1 %	1,6 %	8,9 %	52,7 mld. USD	46,8 mld. USD
Prosinec 2016	Březen 2018	Duben 2018	Prosinec 2017	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. *Trading Economics* [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/united-states/indicators>, vlastní zpracování.
<https://tradingeconomics.com/france/indicators>

1.1.3 Japonsko

Japonsko se rozkládá na ploše 372 tis. km², má 126,8 mil. obyvatel. Japonsko se řadí mezi nejvyspělejší světové ekonomiky se stabilním právním prostředím. V pořadí třetí největší ekonomika na světě (po USA a Číně). Pro Japonsko je charakteristický nedostatečný surovinový a potravinový potenciál a z toho vyplývající mimořádná dovozní závislost a zranitelnost ekonomiky. To se projevuje v komoditní struktuře zahraničního obchodu. Vývoz tvoří z 94,7 % výrobky zpracovatelského průmyslu, zatímco na dovozu se podílí 83,6 %. Dále 4,6 % dovozu tvoří paliva a suroviny dalších zbývajících 11,1 % tvoří potraviny. Vysoká exportní úspěšnost Japonska vytváří podmínky pro vznik trvalého aktivního salda obchodní bilance. V tom se odlišuje Japonsko od USA i Evropy. Japonsko se stále více orientuje vývoz kapitálu, který není svázán s vývozem zboží. Stává se největším čistým vývozcem kapitálu, vytváří nová produkční centra v zahraničí a nakupuje zahraniční cenné papíry.

Tabulka 7 – Vývoj některých makroekonomických ukazatelů Japonska 2012–2018 (v %)

Ukazatel	Rok						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
HDP (% změna)	1,5	2	0,4	1,2	0,6	1,9	0,8
Míra nezaměstnanost %	4,5	4,42	3,60	3,42	3,40	3,02	2,57
Míra inflace %	-0,1	0,3	2,8	0,8	0,16	0,5	1

Zdroj: International Monetary Fund. *International Monetary Fund* [online]. United States of America: International Monetary Fund, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: www.imf.org, vlastní zpracování.

V současné době je pro japonskou ekonomiku charakteristický vysoký stupeň modernizace a zastoupení výrobků s velkou mírou přidané hodnoty, využívání moderních technologií, vysoká technologická a infrastrukturní vyspělost japonských firem a rostoucí robotizace výroby. Vzhledem k tomu, že Japonsko je země relativně „chudá“ na přírodní zdroje, v dovozu dominují především průmyslové a energetické suroviny pro užití ve zpracovatelském průmyslu.

HDP v Japonsku rostlo v letech 1980 až 2019 v průměru o 0,49 %, ve druhém čtvrtletí 1990 dosáhla historicky nejvyšší hodnoty 3,20 % a v prvním čtvrtletí roku 2009 rekordního minima - 4,80 %. Podíl zaměstnanosti v průmyslu je mezi 40–45 %. Tabulka 7 podává přehled o vývoji nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů vybraných let.

Tabulka 8 – Ekonomické ukazatele Japonska 2017 a 2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
4,94 bil. USD	0,4 %	1,1 %	2,5 %	59,7 mld. USD	67 mld. USD
Prosinec 2016	Prosinec 2017	Leden 2018	Březen 2018	Leden 2018	Leden 2018

Zdroj: Trading Economics. *Trading Economics* [online]. United States of America: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/japan/indicators>, vlastní zpracování.

Japonský čtvrtletní ekonomický růst, byl ve druhém čtvrtletí 2019 revidován na nižší než 0,3 % růst z předběžného odhadu 0,4 %, ve srovnání s 0,5 % růstem v předchozím období.

1.1.4 Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická demokratická republika

Brazílie, Rusko, Indie, Čína vstupují v roce 2001 do společného ekonomického a hospodářského uskupení pod zkratkou BRIC. Všechny tyto země vykazovaly jednu společnou vlastnost, a to rychlý nárůst HDP. V roce 2011 se připojila ke skupině Jihoafrická republika a byla přijata finální zkratka BRICS.¹²

Těchto 5 zemí sdílí více než 25 % světové pevniny, 40 % světové populace a kombinací HDP okolo 20 bil. USD. Produkují zhruba 40 % pšenice, 50 % vepřového masa, více než 30 % drůbežího masa a 30 % hovězího masa z celkové světové produkce. Ve společenství BRICS (i s hodnotami za Jihoafrickou republiku) se nachází přibližně 32 % orné půdy z celého světa. Uskupení BRICS přispěla do globálního hospodářského růstu více než 50 %. Podíl na světovém HDP je 21,5 %, 16,1 % na obratu, 10,8 % u vojenských výdajů, a stejné hodnoty dosahují u tradičních forem energie. Tato aliance vlastní 36,3 % světových zlatých rezerv. Tyto hodnoty jsou aktuální k datu 1. 2. 2018. Přes tuto mohutnost BRICS se nepovažuje za další ekonomické centrum světa. Avšak v roce 2003 byla vydána studie, ve které bylo předpovězeno, že do roku 2050 dojde k významným změnám a Rusko, Indie, Brazílie a Čína se stanou dominantními ekonomikami světa.

1.1.4.1 Brazílie

Brazílie je největší zemí Latinské Ameriky a v současné době 9. největší ekonomikou světa. K roku 2017 činila celková populace Brazílie 207,66 mil. obyvatel, je 5. největší zemí světa.

Tabulka 9 – Ekonomické ukazatele Brazílie 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
1,79 bil. USD	0,1 %	2,76 %	13,1 %	13,79 mld. USD	19,9 mld. USD
Prosinec 2016	Prosinec 2017	Duben 2018	Březen 2018	Duben 2018	Duben 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. Brazil: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/brazil/indicators>, vlastní zpracování.

1.1.4.2 Rusko

Rusko je největší stát světa a má dvanáctou nejsilnější ekonomiku světa. Počet obyvatel k roku 2017 činil 146,8 mil. Na území Ruska se nalézají obrovské přírodní zásoby nerostných surovin, ropy, zemního plynu, dřeva a produkce ropy.

¹²O'NEILL, J. *The Growth Map: Economic Opportunity in the BRICs and Beyond*. New York: Penguin group, 2011.

Tabulka 10 – Ekonomické ukazatele Ruska 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
1,2 bil. USD	-0,38 %	2,4 %	5 %	21,9 mld. USD	36 mld. USD
Prosinec 2016	Prosinec 2017	Duben 2018	Březen 2018	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. Russia: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/russia/indicators>, vlastní zpracování.

1.1.4.3 Indie

Indie je sedmou největší zemí světa a zároveň druhou nejlidnatější zemí světa. Také je v současné době sedmou nejsilnější ekonomikou na světě. Indie má velmi bohatá ložiska ropy, zemního plynu a uhlí. Těží se zde také zlato, stříbro, drahokamy, grafit a kamenné soli. V Indii patří služby mezi nejrychleji rostoucí odvětví v hospodářství. Veškeré služby činí 60 % HDP.

Tabulka 11 – Ekonomické ukazatele Indie 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
2,26 bil. USD	1,8 %	4,58 %	3,5 %	42,8 mld. USD	29,1 mld. USD
Prosinec 2016	Prosinec 2017	Duben 2018	Prosinec 2017	Březen 2018	Březen 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. India: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/india/indicators>, vlastní zpracování.

1.1.4.4 Čína

Stát disponuje nerostným bohatstvím, významná je především těžba ropy a černého uhlí. Díky ekonomickým reformám, které začal od roku 1975 prosazovat Teng-Siao-pching, a na které navázali jeho nástupci v 90. letech, nastartoval ekonomický růst, který trvá dodnes. Rychlý hospodářský růst má, ale i svou špatnou stránku. Jde o zatěžování životního prostředí. Index lidského rozvoje HDI je 0,762.¹³ Nestátní firmy v Číně vytváří už přes 50 % HDP. Duch

¹³LUTEROVÁ, T. *Země BRICS – nový faktor ekonomického vývoje ve světové ekonomice na počátku 21. století – základní přehled*. [online]. České Budějovice, 2016 [cit. 2019-09-20]. Dostupné z: https://theses.cz/id/bk418w/Zem_BRICS_-_nov_faktor_ekonomickho_vvoje_ve_sv_tov_ekono.pdf.

kapitalismu je už i v Číně. Na dynamice ekonomiky HDP se nestátní firmy podílí ze dvou třetin a na růstu zaměstnanosti z osmi desetin.¹⁴

Tabulka 12 – Ekonomické ukazatele Číny 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
11,1 bil. USD	1,4 %	1,8 %	3,89 %	171,6 mld. USD	200 mld. USD
Prosinec 2016	Březen 2018	Duben 2018	Březen 2018	Duben 2018	Duben 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. China: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/china/indicators>, vlastní zpracování.

1.1.5 Jihoafrická demokratická republika

Na HDP celé Afriky se podílí Jihoafrická demokratická republika více než 1/5. Země má velké množství nerostných zdrojů, převážně zlata, diamantů, stříbra, platiny a železné rudy. Je druhým největším vývozcem manganu na světě a dále také patří mezi největší vývozců chromu a platiny.

Tabulka 13 – Ekonomické ukazatele Jihoafrická demokratická republika 2016–2018

HDP	Růst HDP	Inflace	Nezaměstnanost	Import	Export
295 mld. USD	3,1 %	3,8 %	26,7 %	5,7 mld. USD	6,3 mld. USD
Prosinec 2016	Prosinec 2017	Březen 2018	Prosinec 2017	Duben 2018	Duben 2018

Zdroj: Trading Economics. Trading Economics [online]. South Africa: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/south-africa/indicators>, vlastní zpracování.

Současný podíl center na světovém HDP je následující: 1. USA 25 %, 2. Evropa 11 %, 3. Japonsko 7 %, 4. BRICS s 22 % a ostatní země 36 %.¹⁵

¹⁴MICHL, A. *Jestřábi a holubice*. 1. vyd. Praha: Za příběhy:Euromedia Group, 2019, s. 178–179.

¹⁵The World Bank. *The World Bank* [online]. United States of America: The World Bank, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=JPN,EUU,USA>

Ekonomika USA je stále nejsilnější na světě. Ekonomika Číny se jí sice oproti minulému století razantně přiblížila, nicméně v poslední dekádě už vykazuje zpomalení. Ekonomický růst Číny zpomaluje výrazně obchodní válka s USA. Ekonomiky EU rostou pomalu. Ke slovu se naopak hlásí Indie, Brazílie a Jihoafrická demokratická republika. Jsou to země s velkým potenciálem, které mají nicméně zásadní problémy bránící většímu růstu. Specifickou pozici má na světové scéně Rusko. Jeho ekonomika není z celosvětového hlediska příliš významná. Japonsko, které byt' v posledních letech zažívalo spíše útlum, si stále drží svou prominentní pozici. Od roku 2017 se jedná o odchodu Velké Británie z EU. Pro EU to bude velké oslabení.

2 Rozvojové země

Kapitola zaměřuje pozornost na dělení rozvojových zemí podle různých kritérií. Vysvětluje se dělení rozvojových zemí podle metodiky MMF, WB a Rozvojového centra OECD.

2.1 Dělení rozvojových zemí

Mechanismus světového trhu vytvořil velké rozdíly v ekonomické úrovni jednotlivých zemí, které se neustále prohlubují. Dochází tak k diferenciačnímu procesu a v důsledku toho ke změnám ve světové ekonomice: mění se struktura i váha jednotlivých zemí. Výrazné prohlubování diferenciačního procesu můžeme sledovat porovnáním ukazatele HDP na obyvatele mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Rozdíly mezi vyspělými ekonomikami a rozvojovými zeměmi se nejen nezmenšují, ale naopak zvětšují – jedná se o tzv. „rozevírání ekonomických nůžek“. Tato skutečnost vytváří jeden ze základních problémů lidstva – rozpor mezi bohatými a chudými zeměmi. Mezinárodní měnový fond a WB používají rozdílnou klasifikaci jednotlivých zemí.

2.1.1 Klasifikace dle Mezinárodního měnového fondu

Podle MMF tvoří soudobou světovou ekonomiku tři základní skupiny zemí:

- Rozvinuté (tržní) ekonomiky. Jedná se o skupinu zemí s nejvyspělejšími ekonomikami světa. Je zde řazeno 28 zemí do dvou skupin:
 - Největší ekonomiky světa (podle podílu na světovém HDP) tzv. Skupina G7¹⁶ (USA, Japonsko, Německo, Francie, Itálie, Velká Británie, Kanada).
 - Ostatní rozvinuté ekonomiky (21 zemí) – ostatní země západní Evropy, Austrálie, Izrael, Nový Zéland a asijské nově industrializované země (Jižní Korea, Tchaj-wan, Singapur a Hongkong).¹⁷
- Transformující se ekonomiky. Jedná se o skupinu 28 států, kde jsou zahrnuty státy střední a východní Evropy s bývalou centrálně plánovanou ekonomikou, Rusko, kavkazské a středoasijské republiky bývalého Sovětského svazu a Mongolsko. Tyto země mají jeden společný charakteristický prvek a tím je proces hospodářské přeměny. Tato přeměna spočívala v tom, že se odstupovalo od centrálně plánované ekonomiky k tržní ekonomice.
- Rozvojové ekonomiky:
 - Podle regionálního hlediska se rozvojové ekonomiky člení na země Afriky, oblast subsaharská (44), Středního východu a Severské Afriky (20) Asie (26), Latinské Ameriky a Karibiku (32). Celkový počet rozvojových zemí je 150.¹⁸

Tato klasifikace se od klasifikace WB liší ve třech aspektech. První odlišností je vyšší počet kritérií. Mezinárodní měnový fond taktéž používá kritérium důchodu na osobu, ale

¹⁶K seskupení G7 se přiřazovalo Rusko jako G8.

¹⁷Hovoří se o seskupení G 20. Na zasedání v Pittsburghu (USA) v roce 2011 bylo dohodnuto, že to bude G 20. G 20 se měla stát koordinátorem světové ekonomiky.

¹⁸*International Monetary Fund*. October 2019, s. 124.

doplňuje ho dvěma dalšími – diverzifikace vývozu a míra integrace do globálního finančního systému. Druhým rozdílem mezi klasifikací WB a MMF je skutečnost, že zatímco u WB je kritérium důchodu na osobu jednoznačné a transparentní, MMF chápe výše uvedená kritéria pouze jako pomocná. Třetí rozdíl spočívá v počtu a názvech kategorií, do kterých jsou země řazeny. Mezinárodní měnový fond řadí země pouze do dvou kategorií – vyspělé ekonomiky (Advanced Economies) a vynořující se a rozvojové ekonomiky (Emerging Market and Developing Economies).

2.1.2 Klasifikace dle Světové banky

Organizace WB země člení dle výše HND na obyvatele.

- Země s nízkým důchodem (HND) – HND na obyvatele nižší než 1 135 USD a méně. Do této kategorie patří většina afrických zemí, z asijských zemí Afganistán, Bangladéš, Bhútán, Nepál, Pákistán a Jemen, Haiti a Nikaragua. Patří sem několik zemí procházejících procesem ekonomické integrace.
- Země s nižším středním důchodem 1 136–4 185 USD. Patří sem např. Indonésie, Indie, Vietnam, Zambie, Mauretánie a další.
- Země s vyšším středním důchodem. HND na obyvatele je mezi 4 186–12 715 USD. Patří sem např. Malajsie, Mexiko, Brazílie, Argentina, Chile a další.
- Země s vysokým důchodem přesahují 12 716 USD HND na obyvatele.
 - Sem lze zařadit především země západní Evropy, USA, Kanadu, Austrálii, Japonsko, Nový Zéland, Slovinsko, Kypr, Kuvajt, Izrael, Bahamy, Bermudy aj. Absolutní hodnota se každoročně upravuje.

2.1.3 Pomocné dělení rozvojových zemí

Rozvojové centrum OECD člení rozvojové země do tří oblastí, a to Afrika a Střední východ, Latinská Amerika a Karibik a třetí oblast Asie a Pacifik.¹⁹

Nejméně rozvinuté země (Least developed countries, LDCs) je označení pro skupinu rozvojových zemí, které jsou na tom z hlediska životní úrovně obyvatel a ekonomické síly vůbec nejhůře. Statut nejchudších zemí má v současné době 49 států. Díky tomuto statusu země získávají v mezinárodním společenství určitou podporu, jako např. rozvojovou pomoc a výhodnější úvěry.²⁰ Vyznačují se nerozvinutou průmyslovou strukturou, nedostatečnými finančními zdroji a monokulturní ekonomikou. V LCDs žije asi 12 % světové populace, avšak jejich podíl na světové výrobě je jen necelé 1 %. Skupina zemí má HDP ve výši 50 bil. USD. Sdružení OECD mělo v roce 2018 HDP ve výši 52,6 bil. USD, Jižní Amerika 3,4 bil. USD, Subsaharská Afrika 1,7 bil. USD., Střední východ 31, 7 bil. USD. V současnosti (2020) do skupiny LCDs patří následující státy.

¹⁹OECD. *OECD* [online]. Francie: OECD, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: http://www.oecd.org/departement/0,3355,en_2649_33731_1_1_1_1_1,00.html.

²⁰UN-OHRLLS. *UN-OHRLLS* [online]. USA: UN-OHRLLS, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://unohrlls.org/meetings-conferences-and-special-events/ldc-caucus-at-the-sidelines-of-the-development-cooperation-forum-ethiopia-high-level-symposium/25/>.

Afrika

- Angola, Benin, Burkina Faso, Burundi, Čad, Demokratická republika Kongo, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Kapverdy, Komory, Lesoto, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánie, Mosambik, Niger, Rovnicková Guinea, Rwanda, Senegal, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriická republika, Súdán, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Togo, Uganda, Zambie.

Amerika

- Haiti.

Asie

- Afghánistán, Bangladéš, Barma, Bhútán, Jemen, Kambodža, Laos, Maledivy, Nepál, Východní Timor.

Oceánie

- Kiribati, Samoa, Šalamounovy ostrovy, Tuvalu, Vanuatu.

Speciální skupinou jsou státy, které selhaly ve výkonu své funkce – tedy ty, kde vláda nemá kontrolu nad děním v zemi. Ty označujeme jako zhroucené státy (Failed States). Kritéria pro zařazení do této skupiny nastavuje OSN. Podle Úřadu nejvyššího představitele OSN jsou mezi nejméně rozvinuté země zařazeny země, které splňují tři následující kritéria:

- Kritérium nízkého příjmu – tj. jejich HND se ve tříletém průměru pohybuje pod 750 USD na hlavu. Pro tyto země z této skupiny platí, aby země „*postoupila*“ mezi běžné rozvojové země, musí dosáhnout HND nad 900 USD.
- Kritérium slabosti lidských zdrojů. To je určováno na základě zvážení těchto faktorů: výživy (kalorický příjem na osobu); zdraví; vzdělání a gramotnost dospělých.
- Kritérium ekonomické zranitelnosti. Vychází z nestability zemědělské produkce; nestability vývozu; ekonomického významu moderních odvětví jako je např. podíl služeb na HNP; rozmanitosti vyváženého zboží; nevýhody ekonomické malosti.

Aby byla země do skupiny zařazena, musí splňovat všechna kritéria. Aby „*postoupila*“ musí ve dvou následujících tříletých obdobích překročit alespoň dvě z nich.

2.2 Pomoc rozvojovým zemím

Oddíl Pomoc rozvojovým zemím analyzuje programy boje s chudobou, oficiální rozvojovou pomoc a všeobecný systém preferencí ve prospěch rozvojovým zemím.

2.2.1 Programy boje s chudobou

Co považujeme za největší problém nejchudších zemí, tak jsou to místní konflikty, které většinou končí zmasakrováním jisté části obyvatelstva. Tomu lze zabránit rozmístěním mírových sil OSN a udržení tak bezpečnosti pro další možná řešení ekonomických krizí.

Aktivní účast v programech Strategie snižování chudoby, které jsou připravovány WB a MMF. Zaměřují se nejen na vnější finanční potřeby a hlavní zdroje financování, ale taky připravují programy šité na míru pro dané země k udržení růstu. Zaměřují se také na chápání chudoby z toho hlediska, že s chudobou nelze bojovat jen finančními prostředky, ale je nutné vytvářet příležitosti a k chudobě přistupovat komplexně. Dalším důležitým bodem je udržování partnerství a pozitivní motivace k zapojení světových organizací do plánů a programů dané země. Co je ale nejdůležitější zmínit, tak celá Strategie snižování chudoby vychází z vlastní iniciativy rozvojových států a ostatní světové organizace jim k tomu ukazují správnou cestu a podávají pomocnou ruku.²¹

Další programy v boji s chudobou jsou:

- Strategie pro vysoce zadlužené země. Iniciativa byla založena v roce 1996, je odporována MMF a WB. Princip tkví v tom, že se země přihlásí do programu, a pokud je připuštěna, obdrží jistý finanční obnos na své oddlužení. V roce 2007 schváleno pro 31 zemí, 27 z nich je v Africe.
- Nástroj pro snižování chudoby a růst. Založeno v roce 1999 MMF a Nezávislým úřadem pro evaluaci. Jedná se o nízko-úrokové půjčky chudým členským zemím, které povedou k vyšším výdajům zemí, což pomůže redukovat chudobu.
- Program pro nejméně rozvinuté země. Organizace OSN věnuje speciální pozornost těmto zemím. Země získaly tímto vyčlenění větší benefity z cílené rozvojové asistence mezinárodního společenství. Země jsou rozděleny na nejméně rozvinuté, vnitrozemské rozvojové a malé ostrovní rozvojové země.
- Rozvojové cíle tisíciletí. Program na snížení chudoby přijatý na Summitu tisíciletí OSN v roce 2000. Trval 15 let až do roku 2015, měl za cíle zlepšit osm hlavních cílů. Od roku 2015 pokračuje jako Cíle udržitelného rozvoje a má sedmáct cílů. Tento program považujeme za nejúspěšnější, světovou chudobu se podařilo rapidně snížit.

2.2.2 Oficiální rozvojová pomoc

Oficiální bilaterální i multilaterální rozvojová pomoc, nazývaná také krátce „*zahraniční pomoc*“, je jedním z významných prvků globálního systému, který v hospodářsky méně vyspělých zemích přispívá k ekonomickému rozvoji. Někteří autoři uvádí, že rozvojová pomoc je pastí na země, kteří ji dostávají. Poskytování rozvojové pomoci je zpravidla podmíněno splněním několika kritérií v zemi přijímající pomoc. Mezi tato kritéria patří:

- Respektování lidských práv.
- Účast občanů na rozhodovacích procesech, řízení a politickém životě.
- Respektování zákonů.
- Pro-tržně a sociálně orientovaný přístup k hospodářskému rozvoji.

²¹Strategie snižování chudoby a rozvojová asistence mezinárodních organizací [online]. 2007 [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/rozvojove-program-mezinarodni-organizace-7711.html>

- Existence strategie rozvoje a rozvojových projektů, prosazovaných vládou dané země (vlastní rozvojová politika).

Při klasifikaci zemí přijímajících pomoc vyjdeme ze seznamu příjemců pomoci, publikovaného OECD. Tento seznam člení příjemce pomoci do dvou skupin:

- První skupinu tvoří všechny rozvojové země a ty jsou rozděleny do skupin podle hodnoty HNP na obyvatele. Jsou zde uvedeny státy od nejchudších zemí světa až po země s HNP vyšším než 8 355 USD na obyvatele.
- Druhou skupinu tvoří země „*nacházející se v období transformace*“, tedy bývalé socialistické státy. Jedná se o země, které dostávají pomoc označovanou jako Oficiální rozvojová pomoc (ODA).

Oficiální rozvojová pomoc je definována jako státní podpora určená na podporu hospodářského rozvoje a prosperity rozvojových zemí. Půjčky a úvěry pro vojenské účely jsou vyloučeny. Pomoc může být poskytována dvoustraně, od dárce k příjemci, nebo může být poskytována prostřednictvím mnohostranné rozvojové agentury, jako je OSN nebo WB. Podpora zahrnuje granty, „*zvýhodněné*“ půjčky a poskytování technické pomoci. Sdružení OECD vede seznam rozvojových zemí a území. Seznam je pravidelně aktualizován a v současné době (2019) obsahuje 150 zemí nebo území s příjmy na obyvatele nižší než 13 176 USD v roce 2015. Dlouhodobým cílem OSN je, aby rozvinuté země věnovaly 0,7 % svého HNP na oficiální rozvojovou pomoc.²²

Největší příjemci jsou Čína, Egypt, státy bývalé Jugoslávie, Indonésie, Indie, Filipíny, Bangladéš, Izrael,²³ Etiopie, Mosambik a Pákistán. Každá z uvedených zemí obdržela v jednom roce více než 1 mld. USD pomoci. Do většiny uvedených zemí směřuje vysoký podíl pomoci po delší časové období.

Větší vypovídací schopnost má ukazatel podílu Oficiální rozvojové pomoci na HNP příslušné země. Tento podíl dosahuje zdaleka nejvyšší hodnoty v Mosambiku, v jehož případě výše pomoci překročuje vytvořený HNP. Například v roce 2013 tvořila ODA 111,5 % HNP Mosambiku, následuje Tanzanie s 81,1 %. Více než 30 % se ODA podílela na HNP většiny zemí subsaharské Afriky, dále v případě Etiopie a Burkiny Faso. V Asii tuto hodnotu překročil Laos a v rámci Latinské Ameriky Nikaragua.

Oficiální rozvojová pomoc je jedním z nejdůležitějších nástrojů pro předcházení světové nestabilitě, konfliktům, extrémní chudobě a migraci. Je poskytována WB a MMF. Její objem činí ročně kolem 60 mld. USD.

²²OECD. *OECD* [online]. Francie: OECD, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>.

²³Izrael je moderní stát s vyspělou technologií, avšak nese nemalé náklady s migrací do této země, především ze zemí bývalého komunistického bloku.

2.2.3 Všeobecný systém preferencí

Evropská unie rozvojovým zemím poskytuje preferenční celní zacházení v rámci svého všeobecného systému preferencí (GSP). Společná obchodní politika EU musí sledovat a podporovat cíle politiky rozvojové spolupráce, zejména odstranění chudoby, podporu udržitelného rozvoje a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích. Systém poskytuje jednostranně preferenční sazební zacházení. Jedná se o stav, kdy snížené clo nebo zboží je osvobozeno od cla, v případě jedná-li se výrobky pocházející z rozvojových zemí. Evropská unie nevyžaduje preferenční zacházení na oplátku z rozvojových zemí u produktů pocházejících z EU.

V tomto systému je 76 rozvojových zemí a území, které jsou klasifikovány jako rozvojové.²⁴ Systém všeobecných celních preferencí platí od roku 2014 do konce roku 2023. Mají přispět k tomu, aby se rozvojové země více zapojovaly do mezinárodního obchodu a zvýšené výnosy plynoucí především z vývozu mohly využívat na podporu vlastních strategií zaměřených na udržitelný rozvoj a snižování chudoby.

2.3 Vývojové tendence a problémy rozvojových zemí

Rozvojové země vykazují v posledních desetiletích vyšší tempa ekonomického, průmyslového a zemědělského růstu než ekonomiky rozvinuté. V rozvinutých zemích tempo ekonomického růstu v roce 2016 bylo 3,1 %, v roce 2017 3,4 % a v roce 2021 se předpokládá růst HDP 3,8 %. V rozvojových ekonomikách je tempo ekonomického růstu o mnoho vyšší, ve sledovaných rocích je to 4,2 %, 4,6 % a 5,1 %.²⁵ V absolutním vyjádření i ve vyjádření na jednoho obyvatele se mezera mezi vyspělými a rozvojovými ekonomikami zvětšuje. Z pohledu absolutního je to dáno tím, že váha růstu v rozvinutých ekonomikách je větší než v rozvojových ekonomikách. Z pohledu přepočtu na obyvatele, je stále u rozvojových zemí zaostávání. Příčinou je vysoký populační růst, a to díky programu tisíciletí, který pomáhal rozvojovým zemím. V roce 1990 bylo v rozvojových zemích 4,3 mld. obyvatel, v roce 2013 skoro 6 mld. Ve vyspělých zemích je to stále necelá miliarda obyvatel.

Obecně lze diferenciaci ve světové ekonomice označit jako proces provázející narůstání společenských rozdílů, kdy nejzřetelněji se projevuje v ekonomické a sociální oblasti. Tato diferenciacie spolu s kohezí tvoří hlavní vývojovou tendenci, která ovlivňuje ekonomický rozvoj těchto ekonomik. Projevuje se to nejen v rozdílech mezi rozvojovými zeměmi navzájem (vnější diferenciacie), ale také uvnitř ekonomik v souvislosti s nerovnoměrností v rozdělování důchodů a bohatství (vnitřní diferenciacie). Tempo strukturálních reforem ve vyspělých zemích a v rozvíjejících se ekonomikách bylo v 90. letech 20. století silné, od počátku nového tisíciletí se však zpomalilo.²⁶

²⁴TULLI. *TULLI* [online]. Maďarsko: OECD, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://tulli.fi/en/businesses/import/generalised-system-of-preferences-gsp>.

²⁵*International Monetary Fund*. New York, October 2019, s. 228.

²⁶*International Monetary Fund. International Monetary Fund* [online]. United States of America: International Monetary Fund, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>

Výraznou změnou u rozvojových zemí je vývoj poměru importu a exportu vůči HDP. Tento poměr u rozvojových zemí je vyšší. Směry importu rozvojových zemí jsou asi následující:

- Tlak na dovoz investičního zboží – potřeba stále více investičních prostředků jen k udržení tempa růstu.
- Dovoz surovin, materiálů na předchozí dovoz strojů a zařízení.
- Dovoz primární energie – kromě několika málo ropných producentů.
- Import potravin a obilovin.
- Dovoz zbraní se stále zvyšuje.

Směry exportu rozvojových zemí jsou následující:

- Exportní možnosti jsou pod světovým průměrem.
- Průměrný fyzický růst exportu je 6,2 % (cenově 11,5 %), průměrný fyzický růst importu je 6,4 % (cenově 12,0 %), dochází k dlouhodobému poklesu podílu rozvojových zemí na světovém obchodě a narůstá zadluženost.
- Strukturální změny se odehrávají pouze v malé skupině rozvojových zemí.
- Surovinový export zabezpečuje 20 ropných zemí, 53 zemědělských exportérů, 17 exportérů minerálních surovin z celkového počtu 150 rozvojových zemí.
- Mimo ropy, připadá přes polovinu surovinového exportu na kávu, kakaové boby, železnou rudu, cukr a měď.

Rozvojové země se od 50. let minulého století pokoušely dohodnout na společném postupu. V průběhu doby se také staly centrem zájmu mocností v době studené války. V 70. letech minulého století byla soudržnost rozvojových zemí na nejvyšším stupni, což bylo způsobeno podporou zemí OPEC v době ropné krize a následným předložením koncepce nového mezinárodního řádu na jednáních OSN. Od 80. let minulého století kvůli narůstajícím rozporům mezi rozvojovými ekonomikami a politickým událostem, rozpad socialistického bloku, tato koheze neustále slábne. Nejznámější jsou dvě organizace – Hnutí nezúčastněných zemí a Skupina 77.

Půdu pro vznik Hnutí nezúčastněných zemí připravila konference v Bandungu. První setkání se konalo v Bělehradě v roce 1961 za účasti 21 států. Z ekonomického hlediska byla nejvýznamnější iniciativa týkající se vzniku Konference OSN o obchodu a rozvoji, jež se proměnila ve stálou instituci, fungující až do současnosti. V 70. letech, po zhoršení vztahů mezi východem a západem, došlo k příklonu Hnutí na protizápadní stranu, výrazem čehož bylo i zvolení Kuby mluvčím organizace. V 80. letech bylo do Hnutí nezúčastněných zemí zapojeno více než 100 rozvojových zemí.

Druhou velkou organizací sdružující rozvojové země je Skupina 77, založená v roce 1967 a sdružující chudé státy Asie, Afriky a Latinské Ameriky. Cílem organizace bylo upozorňovat na nespravedlnost světového ekonomického systému, jenž směřoval k poklesu cen surovin. Zájmy této skupiny však byly rozštěpeny ropnou krizí v 70. letech. V 90. letech měla Skupina 77 masovou členskou základnu, ale její reálný význam byl minimální. Po roce 2000 její význam dále klesá.

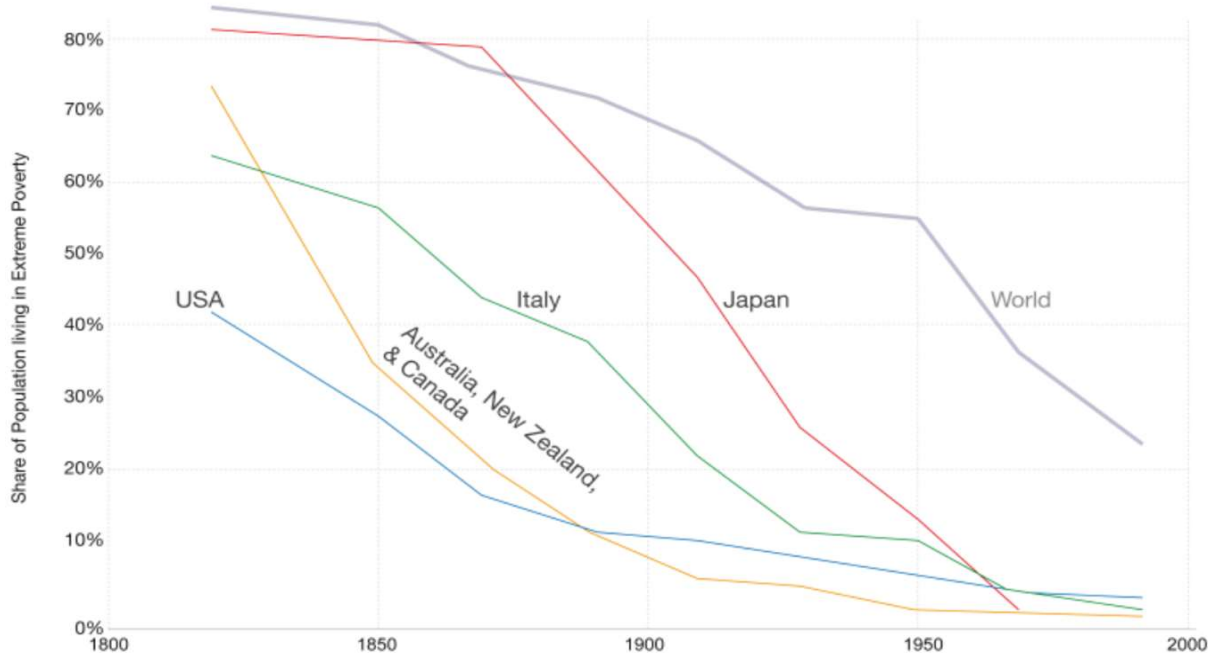
V průběhu 90. let a novém tisíciletí, také na základě celosvětového vývoje, dochází v rozvojových ekonomikách k větší orientaci na tržní vztahy a rostoucí úlohy soukromého sektoru. Tak byly vytvořeny strategie tržně orientovaného rozvoje, které spočívaly v podpoře soukromého podnikání a konkurence, odstraňování překážek k podnikání a dotací a změně hospodářské politiky např. daní, výdajů, podpory růstu.

3 Problémy rozvojového světa

K pochopení problémů rozvojového světa je provedena analýza indikátorů, které nám pomáhají objektivovat stav chudoby. Jedná se o indexy lidské chudoby, lidského rozvoje, Giniho koeficient, hrubé národní štěstí. Hlavními problémy rozvojového světa jsou vzdělanost, populační růst, chudoba a zdraví.

3.1 Indikátory chudoby

V hospodaření a ekonomickém vývoji rozvojových zemí se projevují četné problémy, které svým rozsahem a hloubkou ohrožují nejen rozvoj jednotlivých zemí, ale negativně ovlivňují vývoj světové ekonomiky jako celku. Problémy rozvojových zemí. Tyto problémy nám zachycují indikátory chudoby: Index lidského rozvoje (HDI), Index podílu chudých (HCI), Multidimenzionální (komplexní) Index chudoby (MPI), Participativní hodnocení míry chudoby (PPA), Giniho koeficient (GINI), Index lidské chudoby (HPI), Hrubé národní štěstí (GNH), Laekenské indikátory, Index míry gramotnosti pro dospělé index (ALI). Podíl chudoby na celkovém obyvatelstvu nám ukazuje následující obrázek.

Obrázek 1 – Podíl obyvatel žijící v chudobě za méně než 1,25 USD v letech 1800–2005 (přepočítáno na paritu kupní síly)

Zdroj: *Global Extreme Poverty. Our World in Data* [online]. Great Britain: Our World in Data, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>

Chudoba je jev, který postihuje všechny kontinenty. Je skutečností, že podíl chudých a nejchudších obyvatel se rapidně zmenšuje. Výrazně v tomto směru pokročili vyspělé státy, jak vyplývá z obrázku 1. Zde můžeme vidět pokles obyvatelstva, žijící v extrémní chudobě, je to obrovský pokles, který za 100 let změnil logiku lidského rozvoje a nutnosti se vypořádávat s chudobou jako takovou.

Chudoba, která je dělena pouze na chudé a chudší, je trochu zavádějící. Úrovní chudob je mnoho více:

Úroveň 1 – představuje extrémní chudobu, lidé mají méně než 2 USD na den. Jejich život představuje každodenní chození pro vodu ke studni, jejich strava nepředstavuje výživu, která by se s porovnáním s jejich fyzickým výdajem měla dostávat. Dále pak je problém s lékařskou pomocí.

Úroveň 2 – nachází se v ní necelé 3 miliardy lidí, kteří si vydělávají 2–8 USD na den za osobu. Tyto podmínky už nepatří do extrémní chudoby. Lidé žijící na této úrovni už neumírají díky základním potřebám jako je jídlo, voda apod., ale jsou stále v ohrožení života při nemoci. Jejich výhodou oproti extrémní chudobě je ta, že si můžou začít chovat dobytek a drůbež, ze kterých můžou mít jak výdělek, tak obživu, která má alespoň nějaké výživové hodnoty.

Úroveň 3 – zde žije 2 miliardy lidí a tito lidé si mohou dovolit hospodařit se svými penězi a díky tomu si koupit například motocykl nebo lednici, díky které mohou uchovávat jídlo a potraviny na delší dobu. Dále pak mají dost úspor na základní zdravotní péči, která je pro každého nezbytná. Veliký rozdíl představuje vzdělání, které umožňuje lepší práci a lepší podmínky do života.

Úroveň 4 – zde žije 1 miliarda lidí, která má 32 a více USD na den. Do školy chodí minimálně 12 let. Doma je přívod studené i teplé vody. Má možnost se vzdělávat a růst, ale také možnost pomáhat a tvořit.

Nejčastěji se hovoří o chudobě jako o sociálním statusu člověka vyznačující se hmotným nedostatkem. Tímto nedostatkem se rozumí především neuspokojení nejzákladnějších lidských potřeb, které většina populace bere jako samozřejmost. Jedná se například o dostatek potravin, pitnou vodu, ošacení, vzdělání, bydlení a základní zdravotní péči.

Profesor ekonomie na Harvardské Univerzitě, Amartya Sen, chápe chudobu: „... *chudoba nakonec není tolik záležitostí příjmů, nýbrž jde o selhání základních lidských schopností opatřit si důstojné podmínky života. Konverze reálných příjmů ve schopnosti se řídí sociálními podmínkami a osobními rysy. Získání vzdělání, uchování zdraví nebo přístup k veřejným statkům jsou všechny nakonec jen málo závislé na osobních příjmech.*“²⁷

3.1.1 Index lidské chudoby

Index lidské chudoby (Human Poverty Index – HPI) nám představuje nedostatky ve třech oblastech lidského rozvoje, a to vést dlouhý a zdravý život, možnost vzdělání a dosažení přiměřené životní úrovně. Narušení možnosti vést dlouhý a zdravý život je spojováno s hrozbou úmrtí v nízkém věku. Vyřazení ze vzdělání a komunikace byla definována hrozbou v oblasti vzdělání. Tato hrozba může vést k vysokému procentu negramotné populace. Index hodnotí povahu chudoby jedinců a domácností a měří její intenzitu v daných zemích.

²⁷Sen Amartya [online]. [cit. 2019-11-05]. Dostupné z: http://courseware.zcu.cz/wps/PA_Courseware/DownloadDokumentu?id.

Je sestavován na základě indikátorů, které vyjadřují ekonomickou stránku životní úrovně, úroveň zdravotní péče, vzdělání, nezaměstnanost, délku života, hygienu a přístup k pitné vodě. Výpočet HPI je jiný pro rozvojové země (HPI-1) a pro průmyslově vyspělé země (HPI-2).²⁸

Indikátory vstupující do HPI-1 (rozvojové země):

- Předpoklad, že se jedinec nedožije 40 let věku.
- Negramotnost populace.
- Procento lidí bez přístupu k pitné vodě, ke zdravotnickým potřebám a také procento dětí trpících s podvýživou.

Index HPI-1 se získá kombinací těchto tří rozměrů a dává větší důraz na nejvíce znevýhodněné situace.

Indikátory vstupující do HPI-2 (průmyslově vyspělé země):

- Předpoklad, že se jedinec nedožije 40 let věku.
- Procento negramotných lidí.
- Procento obyvatelstva žijící pod hranicí chudoby.
- Dlouhodobá míra nezaměstnanosti.

Index HPI-2 sleduje vývoj dlouhodobé nezaměstnanosti, to znamená procento osob bez práce a těch, kteří práci hledají. Hodnota indexu se pohybuje mezi intervaly 0–1. Čím vyšší je hodnota indexu, tím větší je chudoba v daném státě.²⁹

3.1.2 Index lidského rozvoje

Index lidského rozvoje (Human Development Index – HDI) je nástroj, který se snaží lépe postihovat kvalitu lidského života. Kvalitu poměřuje za pomoci porovnání údajů o úrovni dosaženého vzdělání, očekávané délce života a chudobě. Index rozeznává, zda je země rozvinutá, rozvojová nebo nejméně rozvinutá.

Index lze vyjádřit na základě tří kategorií kvalitního života: oblast vzdělanosti, lidského zdraví a oblast hmotné životní úrovně. Úroveň vzdělanosti se určuje z gramotnosti populace z náležité věkové kategorie navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně. Lidské zdraví je představováno jako průměrná délka života při narození, jelikož tento ukazatel nejlépe obsahuje negativní i pozitivní vlivy.³⁰ Hmotná životní úroveň je vyjádřena jako HDP na osobu v USD, který je přepočítáván na paritu kupní síly.³¹ Hodnota HDI představuje souhrnné měřítko průměrného úspěchu klíčových oblastí lidského rozvoje: dlouhý zdravý život, znalosti a slušný životní standard. Index HDI je vypočten jako geometrický průměr normalizovaných indexů pro

²⁸HPI. *Vítejte na zemi* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z:

http://vitejenazemi.cz/cenia/index.php?p=hdi_a_hpi_indexy_kvality_lidskeho_zivota&site=spotreba

²⁹HPI. *Volint* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z:

<http://www.volint.it/voleng/scuola/1svumano/s08/s08t02.htm>

³⁰HDI. *Hra o zemi* [online]. [cit. 2019-06-05]. Dostupné z: [http://www.hraozemi.cz/index-lidskeho-rozvoje-\(hdi\).html](http://www.hraozemi.cz/index-lidskeho-rozvoje-(hdi).html)

³¹Tamtéž.

každou z těchto tří oblastí.³² Index lidského rozvoje nabývá hodnot mezi 0–1, přičemž hodnota blízká 1 je přiřčena nejvyspělejšímu státu. Na základě hodnoty HDI je možné státy rozdělit do čtyř skupin:

- Státy s nejvyšší úrovní lidského rozvoje ($HDI \geq 0,83$ –0,95).
- Státy s vysokou úrovní lidského rozvoje ($HDI \geq 0,72$ –0,83).
- Státy se střední úrovní lidského rozvoje ($HDI \geq 0,61$ –0,72).
- Státy s nižší úrovní lidského rozvoje ($HDI = 0,5$ –0,61).
- Státy s nízkou úrovní lidského rozvoje ($HDI < 0,5$).³³

Je skutečností, že počet obyvatel patřící do skupiny s nejnižším indexem HDI se od roku 1950 snižuje. V roce 1950 to bylo 3 mld. osob, pro rok 2018 se udává 1 mld. obyvatel.³⁴ Index lidského rozvoje však zjednodušuje a zachycuje pouze část toho, co lidský rozvoj přináší. Nedokáže zobrazit nerovnosti, lidskou bezpečnost, posílení postavení atd. Pokud tedy chceme lepší nebo úplnější představu o úrovni lidského rozvoje v zemi, je nutno provést analýzu i dalších ukazatelů a informací.

Výpočet HDI může být ilustrován na příkladu České republiky (data za rok 2015):

- Průměrná očekávaná délka života při narození: 74,7 let.
- Gramotnost obyvatelstva staršího 15 let: 99 %.
- Kombinovaný podíl populace z příslušné věkové skupiny navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně: 70 %.
- Hrubý domácí produkt na hlavu v paritě kupní síly: 13 018 USD.

Výpočet pro Českou republiku

- $HDI \text{ délka života} = (74,7 - 25) / (85 - 25) = 0,83.$
- $HDI \text{ gramotnost} = (99 - 0) / (100 - 0) = 0,99.$
- $HDI \text{ školní docházka} = (70 - 0) / (100 - 0) = 0,70.$
- $HDI \text{ hrubý domácí produkt} = (\log 13\,018 - \log 100) / (\log 40\,000 - \log 100) = 0,81.$
- $HDI = (0,82 + 2/3 * 0,99 + 1/3 * 0,74 + 0,8) / 3 = 0,844.$

3.1.3 Index podílu chudých

Index podílu chudých (Head Count Index – HCI) je především používán WB. Tento index nám říká, kolik procent lidí světa žije z příjmu, který je nižší než daná hranice chudoby. Populaci, které příjem nepokrývá základní potřeby, se považují za chudé. Chudoba se měří na základě jejich příjmu.³⁵

³²The 2018 Global Multidimensional Poverty Index (MPI). *Human Development Reports* [online]. New York: United Nations Development Programme, 2018, [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <<http://hdr.undp.org/en/2018-MPI>>

³³Knoema. *Knoema* [online]. USA: Knoema, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://knoema.com>

³⁴International Monetary Fund. *International Monetary Fund* [online]. USA: International Monetary Fund, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/10/01/world-economic-outlook-october-2019>

³⁵HCI. *Monda* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/poverty/6>

3.1.4 Multidimenzionální index chudoby

Multidimenzionální (komplexní) index chudoby (Multidimensional Poverty Index – MPI) používá Rozvojový program OSN od roku 2010, a je na základě dat z různých rozvojových zemí. Tento index je doplňkem HDI. Multidimenzionální index chudoby se skládá z deseti indikátorů, které jsou rozděleny do tří dimenzí.³⁶ Dimenze tvoří zdraví, vzdělání a životní úroveň. To vše se promítá do indikátorů – počet zapsaných do školy a počet let školní docházky, to se dotýká vzdělání, dále je to míra dětské úmrtnosti a výživa, týká se to zdraví. Přístup k elektřině, přístup k pitné vodě, dostupnost toalet, bydlení, paliva na vaření a možnost vlastnit majetek to vše měří životní úroveň. Za chudou se považuje domácnost, která trpí nedostatkem, alespoň 30 procent těchto indikátorů.

Index je analyzujícím nástrojem pro měření akutní chudoby, která se odhaluje v jednotlivých zemích. Je vhodný pro rozvojové země. Zaznamenává velké nedostatky ve vzdělání, zdraví a v životní úrovni, kterým každý člověk čelí. Multidimenzionální (komplexní) index chudoby klasifikuje chudobu na kolektivní úrovni. Multidimenzionální (komplexní) index chudoby lze použít ke zhotovení komplexního obrazu populace žijící v chudobě a umožňuje porovnávání mezi dílčími zeměmi, regiony a světem v rámci individuálních zemí podle etnických skupin, domácností, společenství a lokalit.³⁷ Nejvíce chudých je postihnuto nedostatkem energií pro vaření (91 %), kanalizací (79 %) a ubytování (80 %).

3.1.5 Participativní hodnocení míry chudoby

Participativní hodnocení míry chudoby (Participatory Poverty Assessment – PPA) je proces, který se snaží pochopit chudobu prostřednictvím dotazníků a rozhovorů s lidmi, kterých se chudoba týká. Participativní hodnocení míry chudoby uskutečňuje výzkumem v podobě rozhovorů, který směřuje k pochopení chudoby z pohledu chudých lidí.³⁸

Participativní hodnocení míry chudoby je metoda měření chudoby, která se pokouší přenést subjektivní pohled na chudobu a pochopení chudoby, prostřednictvím průzkumů a rozhovorů s lidmi. V popředí zkoumání jsou pohledy lidí, kterých se chudoba přímo dotýká. WB konfrontovala své tvrdé měnové indikátory a výsledky tohoto hodnocení a výsledný dokument publikovala pod názvem Hlasy chudých. Zde je pár ukázek z knihy Multidimensionality poverty³⁹.

- Shania – Jamajka
„Chudoba je jako žít ve vězení s železky na ruku a čekat na svobodu.“
- Sergej – Rusko

³⁶The 2018 Global Multidimensional Poverty Index (MPI). *Human Development Reports* [online]. New York: United Nations Development Programme, 2018, 2018 [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <<http://hdr.undp.org/en/2018-MPI>>

³⁷MPI. *UNDP* [online]. [cit. 2019-04-12]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/content/multidimensional-poverty-index-mpi>

³⁸PPA. *Monda* [online]. [cit. 2019-05-03]. Dostupné z: <http://monda.eu/cs/modules/poverty/6>

³⁹NORTON, S. *Multidimensionality poverty*. New York: McMillan press, 2006.

„Každý den se bojím, co přijde zítra.“

- Abigail – Ghana

„Nemoc si vás odvede do hrobu, pokud nemáte peníze.“

- Molefe – Jihoafrická republika

„Stále slyšíme, že vláda přiděluje peníze na projekty, ale v praxi se nic neděje.“

- Divya – Indie

„Když nikoho neznáte, hodí vás v nemocnici do rohu!“

3.1.6 Giniho koeficient

Giniho koeficient (Gini – Coefficient) se často používá k měření nerovnosti mezi statky rozdělováním frekvencí (například rozdělení bohatství a příjmů v zemi). Tento koeficient slouží ke srovnávání příjmů ve společnosti a porovnává je s podobnou společností, ve které každý vydělává přesně stejnou částku. Tento koeficient se měří na stupnici od 0 do 1, nebo to může být také vyjádřeno v procentech čili 0–100 %. Čím blíže je Giniho koeficient roven nule, znamená to, že příjmy jsou ve společnosti rozděleny rovnoměrně a dochází tak k dokonalé rovnosti. Pokud se však blíží k 1, příjmy jsou rozdělovány čím dál více nerovnoměrně, až je nakonec může všechny získávat pouze jedna osoba, což představuje dokonalou nerovnost. Nejlépe se tento koeficient vysvětluje v grafu tzv. Lorenzova křivka. Lorenzova křivka představuje skutečné rozdělení příjmů ve společnosti. V grafu je vždy zanesena přímka v úhlu 45° (tzv. ideální Lorenzova křivka) a ta nám ukazuje dokonalou rovnost. Čím dále je Lorenzova křivka od této linie, tím je Giniho koeficient vyšší. Společnost s vysokým Giniho indexem je charakteristická velkými rozdíly v příjmech jednotlivých domácností.⁴⁰

3.1.7 Hrubé národní štěstí

Hrubé národní štěstí (Gross National Happiness – GNH) je koncept, který je založen na podpoře udržitelného rozvoje, kulturních hodnot, životního prostředí a na vládě. Vyjadřuje kvalitu lidského života, definuje bohatství země a je variantou k HDP. Index Hrubé národní štěstí srovnává devět oblastí.⁴¹ Jsou jimi konkrétně: psychologická pohoda; materiální blahobyt a životní úroveň; dobré řízení; zdraví; vzdělávání; správu společnosti; kulturní rozmanitost a odolnost; využitý čas; ekologická rozmanitost.⁴²

⁴⁰Giniho koeficient [online]. [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.finance-management.cz/080vypisPojmu.php?X=Giniho+koeficient&IdPojPass=103>

⁴¹GNH. Gross national happiness [online]. [cit. 2018-01-13]. Dostupné z: <http://www.grossnationalhappiness.com/>

⁴²GNH. Gnhusa [online]. [cit. 2019-06-29]. Dostupné z: <http://gnhusa.org/gross-national-happiness/>

3.1.8 Laekenské indikátory

Laekenské indikátory jsou zakotveny v Lisabonské strategii z roku 2000. Tyto indikátory byly vytvořeny za účelem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení a byly přijaty Evropskou radou, aby tak bylo umožněno sledovat dosahování cílů jednotlivými státy srovnatelným způsobem. Dělí se na primární a sekundární. Jsou rozděleny do čtyř dimenzí, a to chudobu finanční, zaměstnanost, zdraví a vzdělání.⁴³ Příjem (finanční dimenze chudoby) se měří: míra chudoby podle věku a pohlaví; míra chudoby podle ekonomické aktivity; míra chudoby podle typu; míra chudoby podle způsobu vlastnictví bytu domácností; hranice chudoby; koeficient příjmové nerovnosti, míra dlouhodobé chudoby; relativní propad příjmu. Zaměstnaní se měří: regionální soudržnost; míra dlouhodobé nezaměstnanosti; osoby žijící v domácnosti bez zaměstnaných osob. Zdraví se měří: střední délka života, subjektivně definovaný zdravotní stav. Vzdělání se měří: osoby bez účasti na dalším vzdělání.⁴⁴

3.1.9 Oficiální opatření proti chudobě

Oficiální opatření proti chudobě (Official Poverty Measure – OPM) je především využíván v USA. V USA se chudoba měří srovnáním příjmu osoby nebo rodiny s nastaveným prahem chudoby nebo minimálním příjmem potřebným k pokrytí základních životních potřeb. Lidé, kteří mají příjem nižší, než je tato hranice, jsou považováni za chudé. Oficiální opatření proti chudobě porovnává příjmy před zdaněním s prahovou hodnotou ve výši trojnásobku nákladů na minimální stravu v roce 1963 a také je upravena o velikost rodiny. Oficiální opatření proti chudobě ve výpočtech tudíž využívá těchto prvků, kterými jsou příjem, minimální příjem rodiny a odhaduje tak jak velké je procento chudých. Oficiální odhady chudoby jsou čerpány z průzkumu současného populačního průzkumu. Tento průzkum probíhá v únoru, březnu a dubnu a vzorek tvoří zhruba 100 000 adres ročně. V roce 2016 byla míra národní chudoby OPM 12,7 % a v chudobě tak bylo přibližně 40,6 milionu lidí. Také je velmi důležité rozlišovat oficiální opatření proti chudobě a doplňková opatření proti chudobě.⁴⁵

3.1.10 Mezera chudoby

Mezera chudoby (Poverty gap – PP) je jeden ze způsobů měření chudoby. Tento index odhaduje hloubku chudoby zvážením toho, nakolik jsou v průměru chudí lidé pod touto hranicí chudoby. Čím je index PP vyšší, tím je chudoba závažnější. Pokud bychom tento index vynásobili pomocí hranice chudoby i celkového počtu osob v zemi, získali bychom celkovou částku potřebnou k tomu, aby se chudí obyvatelé dostali z extrémní chudoby na hranici chudoby. Tato mezera chudoby je představována průměrným schodkem celkového počtu obyvatel pod hranicí

⁴³BEIL, S., KOLB, J. a R. MÜNNICH. *Policy use of Laeken Indicators* [online]. 2011. s. 1–2. [cit. 2019-05-09]. DOI: 0.13140/2.1.4027.7764. Dostupné z:

<https://www.researchgate.net/publication/266477982_Policy_use_of_Laeken_Indicators>

⁴⁴EUROPEAN COMMISSION, *LAECEN' INDICATORS: DETAILED CALCULATION METHODOLOGY* [online]. 2003. s. 2–25. Luxembourg [cit. 2019-05-09]. Dostupné z: <https://www.cso.ie/en/media/csoie/methods/surveyonincomeandlivingconditions/Laeken_Indicators_-_calculation_algorithm.pdf>

⁴⁵VAN EDIG, X., F. *Measurement of Absolute Poverty and Indicators of Poverty among Rural Households in Central Sulawesi, Indonesia* [online]. Frankfurt am Main, 2005, s. 12–15. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <http://s3.amazonaws.com/zanran_storage/webdoc.sub.gwdg.de/ContentPages/108800331.pdf>. Diplomarbeit. Der Georg-August-Universität zu Göttingen.

chudoby. V měření se používá k vyjádření intenzity chudoby. Linie chudoby, která je ve výpočtu této mezery používána, je množství typické pro nejchudší země světa v kombinaci s nejnovějšími informacemi o životních nákladech v rozvojových zemích. Linka chudoby, o které hovoříme, je indikována široce uznávaným mezinárodním standardem pro extrémní chudobu. Tento standart se pohybuje okolo čísla 2 USD na den. Je velmi obtížné stanovit nějakou univerzální mezinárodní hranici chudoby, neboť různé země mají různé hranice chudoby.⁴⁶

3.2 Vzdělanost, zdraví a populační růst

Většina rozvojových zemí nemá potřebné finance na vybudování kvalitního školství. Vzdělání je důležitý ukazatel pro rozvoj ekonomiky. Nedostatek nebo absence systému vzdělávání, finančních prostředků, učitelů, škol a školních pomůcek, komplikovaný přístup ke vzdělání pro populaci žijící zejména v odlehlých oblastech a v neposlední řadě celková chudoba lidí, kteří své děti posílají do práce spíše než do školy, má za následek někdy až padesátiprocentní negramotnost. Tento stav v podstatě znemožňuje uplatnění takto postižené populace na jakékoli, mimo tradiční zemědělské, ekonomické aktivitě.

Index míry gramotnosti pro dospělé index (Adult Literacy Index – ALI) je statistická míra sloužící k určení, kolik dospělých umí číst a psát v určité oblasti nebo zemi.⁴⁷ Vyspělé průmyslové země mají 100% gramotnost obyvatelstva nad 15 let. U rozvojových zemí je to o mnoho méně: Čad 72,3 %, Bangladéš 72,8 %, Myanmar (Barma) 75,6 %, Demokratická republika Kongo 77 % a Honduras 89 %.⁴⁸ Gramotnost dospělého obyvatelstva je jedním z faktorů při měření ALI, spolu s průměrnou délkou života, vzděláním a životní úrovní.

Za znaky problémů rozvojových zemí lze považovat nedostatek péče a prostředků k zajištění zdraví. Pojetí zdraví není bráno jen jako opak nemoci, jedná se o celkový fyzický, duševní a sociální blahobyt. V rozvojovém světě k největším problémům patří podvýživa a infekční onemocnění jako malárie a tuberkulóza. Podvýživa je spojená s dětskou a mateřskou úmrtností. V zemích subsaharské Afriky umírá až 400 dětí z tisíce narozených. Další problémy jsou problémy se získáváním pitné vody. Největší procento postižených AIDS je v subsaharské Africe, tvoří 75 % celkově nemocných. V některých ekonomikách rozvojových zemí je postiženo AIDS až 40 % populace v produktivním věku. Takto postižení lidé kvůli snížené imunitě pak umírají na další nemoci.

⁴⁶NEGRUTA, A., T. SOBOVSCHI, T. *Poverty Gap Index* [online]. Republic of Moldova: National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (NBS), 2015, s. 1. [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <http://statistica.gov.md/public/files/Metadata/ODM/en/Eng_ODM1_Indice_%20profunzimii_saracie.pdf>

⁴⁷Míra gramotnosti dospělých (15+) (%). Celkem procento populace ve věku 15 a více let, která může s porozuměním číst a psát krátké jednoduché prohlášení o svém každodenním životě. Obecně „gramotnost“ zahrnuje i „numerickou gramotnost“, schopnost provádět jednoduché aritmetické výpočty. Tento ukazatel se vypočítá vydělením počtu gramotných osob ve věku 15 let a více příslušnou populací věkových skupin a vynásobením výsledku 100.

⁴⁸Knoema. Knoema [online]. USA: Knoema, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://knoema.com>

Tabulka 14 – Vývoj počtu obyvatel na Zemi v letech 1750 až 2150 (v mil.)

Region	1750	1800	1850	1900	1950	1999	2050	2150
Afrika	106	107	111	133	221	767	1 969	2 308
Asie	502	635	809	947	1 402	3 634	4 936	5 561
Evropa	163	202	276	408	547	729	660	517
Střední a Jižní Amerika	16	24	38	74	167	511	805	912
Severní Amerika	2	7	26	82	172	307	457	398
Oceánie	2	2	2	6	13	30	46	51
Svět	791	977	1 262	1 650	2 522	5 978	8 900	9 747

Zdroj: TULEJA, P., P. NEZVAL, a I. MAJEROVÁ. *Světová ekonomika – Učebnice pro ekonomické a obchodně podnikatelské fakulty*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007. 280 s.

Ve druhé polovině 20. století došlo k obrovskému nárůstu populace – zatímco počátkem 19. století žila na světě jedna miliarda lidí, v 30. letech minulého století to byly miliardy dvě, v 60. letech tři, koncem 80. let pět mld. a od roku 2015 počet lidí překročil sedm miliard. Podle předpovědí OSN dosáhne počet obyvatel 9,2 mld. v roce 2050 při předpokládaném snižování porodnosti v rozvojových zemích.⁴⁹

Jiné materiály uvádí odlišná čísla. V roce 2050 by to mělo být 9,6 mld.⁵⁰ Někteří autoři uvádí nárůst počtu obyvatel do roku 2010 na 16 miliard. Nelidnatější zemí bude Indie se 1,6 mld. obyvatel. Čína bude mít 1,3 mld. obyvatel. Přitom se předpokládá, že dojde ke snížení celkové fertility (počet dětí na ženu) z 3,041 v roce 1990 na 2,37 v roce 2030. Hrubá porodnost klesne z 24 dětí na 1 000 osob v roce 1990 na 16 dětí na 1 000 osob v roce 2030. Věk dožití se zvýší ve stejném období z 64 na 74 let.⁵¹

Vzhledem k vysoké plodnosti a snižující se dětské úmrtnosti dochází ke zvyšování podílu mladých obyvatel, což sebou přináší například vyšší náklady na vzdělání, zvyšující se nezaměstnanost nebo další nárůst populace. Na druhé straně hrozí do budoucna rozvojovým zemím nebezpečí stárnutí obyvatelstva. V současné době je podíl těchto obyvatel v rozvojovém světě asi 10 %, v roce 2050 se předpokládá až 30 %.

⁴⁹CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018.

⁵⁰The World Bank. *The World Bank* [online]. USA: The World Bank, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/population-estimates-and-projections>

⁵¹CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018.

3.3 Chudoba v Africe a Asii

Chudoba je v současné době jedním z nejzávažnějších problémů světové ekonomiky. Chudobu, výživu nám charakterizuje několik údajů o produkci obilovin, brambor a kukuřice. U obilovin z celkové produkce připadá na Afriku pouze 6 % a Asii 49 %. Evropa produkuje 19 % celosvětové produkce, a přitom počtem obyvatelstva tvoří 7 % celosvětového obyvatelstva. Brambor Afrika produkuje pouze 3 % celosvětové produkce, Asie 45 % a Evropa 37 %. U kukuřice je situace následující: v Africe se vypěstuje 7 %, v Asii 29 % a v Evropě 10 %. Stejná, nebo horší je situace v produkci masa. Drůbeže Afrika chová 8 %, Asie 54 % a Evropa 11 %. U prasat je situace ještě horší: Afrika produkuje 3 %, Asie 39 % a Evropa 21 %.⁵² Ve většině rozvojových zemí živočišná výroba je na nízkém stupni, vzhledem k nižší preferenci především v důsledku absence krmivové základny. Tak z nedostatku potravin vzniká bílkovinový hlad. To nepůsobí jen na zdraví, ale také na pracovní výkonnost.

3.3.1 Příčiny chudoby

Pojem chudobu můžeme vymezit jako stav jedince či skupiny, který nedisponuje dostatkem zdrojů, kdy jim tento zásadní nedostatek ohrožuje jejich zdraví. Vzhledem k nízké nabídce potravin jsou ceny vysoké. Nejrozšířenějším způsobem měření chudoby je hranice chudoby, která vyjadřuje minimální hranici příjmů nutnou k uspokojení základních životních potřeb, jako je zajištění potravy, ošacení a obydlí. Touto hranicí je celosvětově považován příjem ve výši asi dvou USD na osobu a den. Dle odhadů OSN 70 % chudých tvoří ženy a stejné procento chudých žije na venkově. Co určuje chudobu a bohatství států:

- Hrubý domácí produkt přepočtený na jednoho obyvatele.
- Index lidského rozvoje (HDI).
- Podíl obyvatel pod hranicí chudoby.
- Úroveň vzdělávání.
- Rozdělení příjmů domácností.
- Spotřební koš domácnosti.

Chudoba se dělí na:

- Absolutní / relativní.
- Objektivní / subjektivní.
- Preskriptivní / konsensuální.
- Absolutní chudoba – člověk není schopen zabezpečit své nejzákladnější potřeby a je ohroženo jeho zdraví a život. Tento druh chudoby souvisí s nedostatkem hmotných prostředků k životu. Hranice této chudoby je stanovena minimem, jež představuje prostředky k holému přežití. Týká se především rozvojových zemí.
- Relativní chudoba – chudoba, kdy je člověk schopen uspokojit své základní životní potřeby, ale nachází se na výrazně nižší životní úrovni, než se nachází celá společnost. Za příčinu tohoto druhu chudoby je považován nedostatek nejrozličnějších věcí. Lidé nejsou schopni uspokojovat své potřeby na úrovni, v jaké se nachází společnost.

⁵²CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018.

- Objektivní chudoba je rozdílná pro každý stát či oblast. Jde o nalezení pomyslné hranice dané oblasti, nad níž je možno své základní potřeby uspokojit, ale pod ní již ne.
- Subjektivní chudoba – značí individuální pocity. Každý člověk má tyto pocity, resp. přání diferencované. Vyjadřuje osobní názor a pohled na věci, které si žádá. Když se jich nedostává, člověk se považuje za chudého.
- Preskriptivní chudoba – vymezuje charakteristiky chudých za pomoci expertních odhadů. Zahrnuje spotřební koše, které vyjadřují úroveň vymezenou životním minimem.
- Konsensuální chudoba – zde se využívají odhady respondentů. Vyplynají ze shody společnosti na tom, kdo je za chudého považován. Respondenti určují položky spotřebního koše, které považují za životně důležité.

Dle dat WB žilo 1,22 miliardy lidí (tj. 21 % procent lidí v rozvojovém světě) za méně než 1,25 USD na den v roce 2010, což je ve srovnání s minulostí značný pokrok, protože v roce 1990 to bylo 1,91 miliardy lidí (tj. 43 % procent lidí v rozvojovém světě) a v roce 1981 to byla 1,94 miliard lidí (tj. 52 % procent lidí v rozvojovém světě). V roce 2018 se extrémní chudoba obecně týká příjmu pod hranicí mezinárodní chudoby 1,90 USD za den (v cenách roku 2011, což odpovídá 2,12 USD v roce 2018) stanovené WB. V říjnu 2015 WB aktualizovala mezinárodní hranici chudoby, globální absolutní minimum, na 1,90 USD denně. Toto je ekvivalent 1,00 USD v cenách roku 1996. Převážná většina lidí v extrémní chudobě žije v jižní Asii, subsaharské Africe, západní Indii, východní Asii a Tichomoří. V roce 2015 bylo odhadováno, že země s nejvíce lidmi žijícími v extrémní chudobě je Nigérie, celkem 86 milionů. 30 % dětí z rozvojových zemí, tj. asi 600 milionů, žije denně z méně než 1 USD.⁵³ Obrázek 2 ukazuje, kolik % obyvatel dané země trpí chudobou.⁵⁴

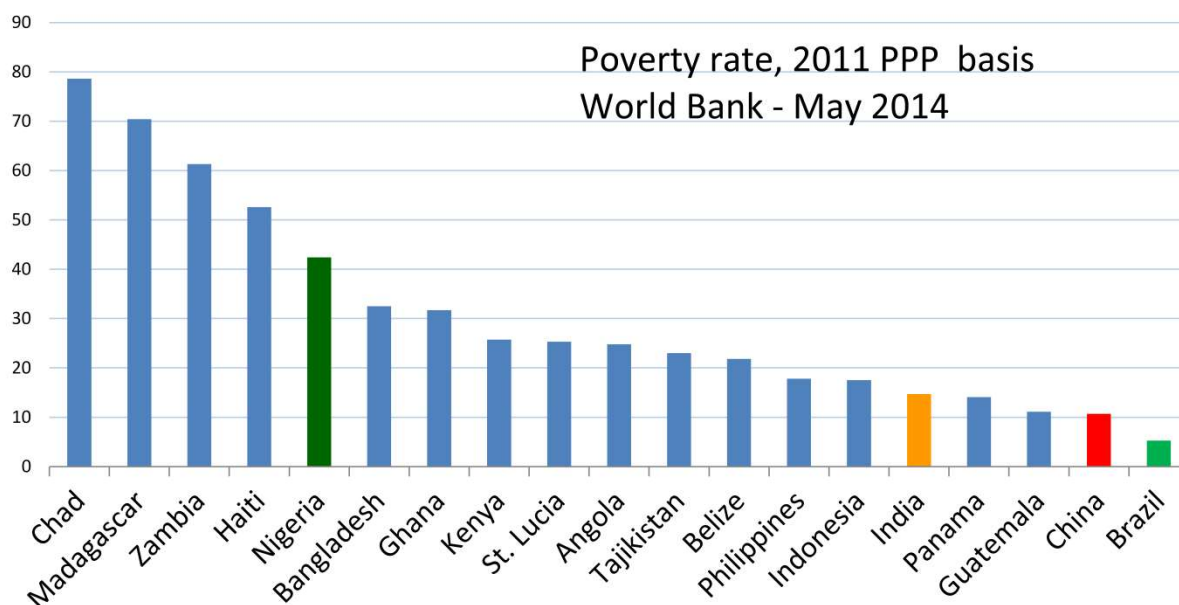
Stupeň chudoby vyplývá také z podílu jednotlivých sektorů v národním hospodářství. V Africe tvoří primární sektor 17 %, sekundární sektor 38 % a sektor služeb tvoří 45 % ekonomického výkonu. Podíl zaměstnanosti v průmyslu je menší než 20 %. V Asii je to ve stejném pořadí 10 %, 36 % a 54 %.⁵⁵ Vzhledem k nízké produktivitě práce a převaze primárního sektoru jsou úspory v Subsaharské Africe ve výši asi 4 % HDP. Na tomto kontinentu jen u 13 zemí tento podíl je vyšší než 8 %. V Kanadě a Jižní Americe úspory tvoří více jak 8 % HDP.⁵⁶

⁵³UNICEF. *UNICEF* [online]. USA: UNICEF, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://static.unicef.org/mdg/poverty.html>

⁵⁴The World Bank. *The World Bank* [online]. USA: The World Bank, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: www.databank.worldbank.org.

⁵⁵World Data Atlas. *Knoema* [online]. USA: Knoema, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://knoema.com/atlas/topics/Poverty>

⁵⁶World Bank 2017. Podle: Cívín, L. *Jak porozumět globální ekonomice*. Praha: Olympia. 2018, s. 25.

Obrázek 2 – Počet obyvatel trpící chudobou (% , parita kupní síly 2011)

Zdroj: Our World in Data. *Our World in Data* [online]. USA: Our World in Data, 2016 [cit. 2019-12-21].
Dostupné z: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>; také z <https://brainly.in/question/6351001>

Přestože do Afriky proniká civilizace přinášející moderní města, školy a nemocnice, žijí zde domorodé kmeny, vzdálené jen několik desítek kilometrů, které odmítají přijímat lepší podmínky, které jim civilizace nabízí. Je tomu tak proto, že se nechtějí vzdát rodového zřízení a tím i politické moci.⁵⁷ Afrika je kontinentem, kde úroveň chudoby stále roste. Jednou z příčin chudoby v Africe jsou konflikty a války, které na území Afriky vznikají.

Když se jedná mnohdy jen o drobné státní převraty, jsou tyto nepokoje velice finančně náročné. V zemích s nízkými příjmy existuje pravděpodobnost, že se z války stane past, tzv. past konfliktu.⁵⁸ Když se země se slabou ekonomikou dostane do jakékoli problematické situace, je pro ni většinou velmi těžké najít cestu zpět.

Další příčinou chudoby v Africe je bezesporu její geografická poloha. Africkou ekonomiku již po několik desetiletí zužuje problém abnormálního sucha. Zhruba 80 % obyvatelstva je závislé na zemědělství. Vzhledem však k rychle rostoucímu počtu obyvatel, kdy populační růst je větší než 3 % ročně, vypěstované plodiny nestačí k pokrytí potřeb obyvatelstva. Afrika však disponuje velkým množstvím nerostných surovin jako je např. zlato, uran, diamanty a další. Zpracování nerostných surovin a s tím spojené vysoké výdaje nedokáží zvýšit příjmy státního rozpočtu. Problémem je také politika, která v daných zemích vládne a nedokáže realizovat a vytvořit podmínky k ekonomickému růstu. Především nerozvíjí infrastrukturu. Africké státy mají velmi vysoký státní dluh ve spojení s velmi nízkou daní, proto tak nejsou schopny zajistit vnitřní stabilitu státu.

⁵⁷ZÁHORÍK, J. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2012.

⁵⁸COLLIERT, J. *Miliarda nejchudších*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 63.

Druhým kontinentem, který je největší a nejlidnatější je Asie. Obyvatelstvo Asie představuje zhruba 60 % celkové populace světa. Největším problémem chudoby je nedostačující přístup k potravinám, nezávadné vodě, zdravotní péči a ke vzdělání. Je velký problém v růstu cen potravin a ropy. Většina asijských států musí většinu potravin dovážet. Vzhledem k vysokým cenám potravin a ropy dochází k poklesu ekonomického růstu. Pro plnou představu uvádíme počet chudých i v dalších světadílech: 19 milionů v Jižní Americe, 13 milionů v Severní Americe, 2,5 milionu v Oceánii a 0,7 milionu v Evropě.⁵⁹

3.3.1.1 Příčiny chudoby

Politické příčiny

- Ozbrojené konflikty.
 - Válečné konflikty a války odčerpávají finanční, lidské i přírodní zdroje, které by jinak byly využitelné pro rozvoj země. Formy konfliktů mají různou podobu: vojenské násilí s cílem udržet kontrolu nad přírodními zdroji a danou populací, válka uvnitř státu, nájezdy na hospodářská zvířata, zotročení, destrukce vesnic a majetku, akty nahodilého násilí.⁶⁰
- Vysoce korupční prostředí.
 - Korupce odčerpává finanční zdroje, které by jinak mohly být využitelné pro rozvoj země, a demotivuje jedince k osobnímu rozvoji.
- Nedůsledné embargo na dovoz zbraní.
 - Nedůslednost dodržování zákazů obchodování se zbraněmi se zeměmi, které jsou ve válečném konfliktu, umožňuje udržet tyto konflikty při životě. Nedostatek zbraní a střeliva by války poměrně rychle ukončil a donutil zainteresované strany jednat.
- Autoritářské a diktátorské režimy.
 - Nízká vymahatelnost práva, včetně lidsko-právních norem, je jednou ze základních charakteristik autoritativních a především diktátorských režimů. Investice v takových zemích jsou vysoce rizikové.

Ekonomické a sociální příčiny

- Vysoká zadluženost rozvojových zemí.
 - Splátky dluhů a jejich úvěrů odčerpává finanční zdroje, které by jinak mohly být využity pro ekonomický a sociální rozvoj. Dalším problémem jsou případy, kdy jsou peníze spláceny za dodávky zbraní; za neefektivní rozvojové projekty, které původně měly umožnit rozvoj a generovat zisk na splácení půjčky; nebo za korupci.
- Nestálé ceny přírodních zdrojů.
 - Kolísající ceny přírodních zdrojů, surovin a zemědělských produktů na světových trzích vytvářejí prostor pro ekonomickou nestabilitu a nižší

⁵⁹Our World in Data. *Our World in Data* [online]. USA: Our World in Data, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>

⁶⁰ZÁHORÍK, J. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 2012. s. 78.

potenciál pro místní či zahraniční investice. Export z některých nejméně rozvinutých zemí je založený pouze na jedné či několika komoditách.

- Vysoká nezaměstnanost a absence záchranné sociální sítě.
 - Nezaměstnanost vytváří sociální i ekonomickou nestabilitu, přispívá k rozšiřování chudinských čtvrtí (slumů) a růstu kriminality.
- Kulturní a náboženské tradice.
 - V některých regionech místní kulturní a náboženské tradice (kastovní systém, postavení žen) nedovolují dostatečně zapojit určité vrstvy společnosti do ekonomických struktur země.
- Nedostatečná zdravotní péče a výskyt závažných onemocnění.
 - Nedostatečná zdravotní péče má vliv na nižší ekonomickou výkonnost země, vyšší dětskou úmrtnost a tím nepřímo i na vyšší porodnost a také na nižší očekávanou délku života.
- Nedostatek vzdělání a kvalifikovaných pracovních sil.
 - Nižší vzdělanostní struktura vytváří mnohem nižší potenciál pro investice důležité pro ekonomický rozvoj.
- Nedostatečná dopravní a technická infrastruktura.
 - Nevyhovující nebo nedostatečná dopravní (silnice, železnice, letiště) a technická (přístup k internetu a dalším službám) infrastruktura vytváří nižší potenciál pro investice a soukromé podnikání.

Demografické faktory

- Vysoká hustota obyvatelstva.
 - Vysoká hustota obyvatel způsobuje rychlé vyčerpání zdrojů a vyšší znečištění prostředí.
- Vysoká porodnost.
 - Vysoký počet narozených dětí odčerpává zdroje nutné pro potenciální rodinné investice (vzdělání, zdraví, hygiena, bydlení, podnikání atd.).

Environmentální příčiny

- Půdní degradace a odlesňování.
 - Půdní degradace snižuje zemědělskou produkci. Způsobuje ekonomický propad a přispívá k migracím do měst. Odlesňování má za následek nedostatek přírodních zdrojů, možnou změnu místního klimatu a srážkového režimu.
- Znečištění prostředí.
 - Znečištění zdrojů pitné vody a ovzduší způsobuje vyšší úmrtnost a míru onemocnění obyvatel. Může se jednat o nedostatečně využití investice do vzdělání jednotlivců, kteří zemřou nebo vážně onemocní „*předčasně*“.
- Změna klimatu.
 - Změny srážkových režimů, větší frekvence a intenzita tropických hurikánů i častější dlouhodobější periody sucha. Následkem toho dochází ke snížení zemědělské produkce a snížení ekonomické stability.
- Přírodní katastrofy.

- Některé rozvojové regiony, jako např. jižní Asie, jihovýchodní Čína nebo Střední Amerika, jsou zatíženy přírodními katastrofami. Následkem mohou být úmrtí obyvatel, zničení jejich obydlí, zničení infrastruktury.

Chudoba je jedním z nejzávažnějších problémů světové ekonomiky. Boj s chudobou je spojen s přílivem imigrantů do vyspělejších ekonomik, nelegálními obchody s lidmi, drogami, terorismem. Největším problémem chudoby v Asii je nedostačující přístup k potravinám, nezávadné vodě, zdravotní péči a ke vzdělání.

3.3.2 Bludný kruh chudoby

Problémy chudoby, příčiny a možnosti odstranění poskytuje koncepce bludného kruhu chudoby. Koncepce je v tom, že to, co ovlivňuje chudobu, je vzájemně propojeno. Jedno ovlivňuje druhé, druhé třetí, třetí čtvrté a poslední ovlivňuje první. Nízké důchody znamenají nízké úspory, nízké úspory zpomalují růst kapitálu, nedostatečný kapitál brání zavádění nových strojů a rychlému růstu produktivity a nízká produktivita vede opět na začátek, a to k nízkým důchodům. Mají-li zaměstnanci nízké důchody, nemohou mít odpovídající spotřebu, nepodporují spotřebou růst hrubého národního důchodu. Nemohou si nakoupit služby pro zabezpečení volného času, nemohou tak přispívat k ekonomickému růstu. Závěr je: chudoba plodí chudobu.

Ačkoliv z obrázku 4 vyplývá, že vyvázání se z bludného kruhu je obtížné, možnost existuje. Pro každou ekonomiku bude cesta k rozvoji různá. Bude záležet na jejich přírodních podmínkách, velikosti půdy, skladbě nerostných surovin, místních tradicích, náboženství a dalších. Je pravdou, že přírodní zdroje pro mnohé rozvojové země jsou prokletím. Spoléhají na těžbu surovin. Státy kde se suroviny nalézají, nedbají o jejich další zpracování. Mnohé nadnárodní společnosti drancují surovinové zdroje a přitom ničí životní prostředí. Z obrázku 4 vyplývá, že jedinec s nízkým příjmem nemá úspory, které by proměnil v investice, bez kterých nedojde ke zvýšení produktivity, což opět znamená nízký příjem. Jeho existence však neznamená, že z chudoby se nelze dostat, některé jeho komponenty jsou totiž „porazitelné“.

Dr. Dennis Labayen uvádí pět způsobů boje proti chudobě:

- Lidé přímo postižení problémy nebo problémy chudoby v komunitě se musí aktivně a autenticky podílet na úsilí v boji proti chudobě. To znamená, že postižení lidé sami budou hlavními účastníky zásahu v boji proti chudobě.
- Vytvořte organizovanou skupinu v rámci komunity, abyste pomohli spoustě lidí spíše než pracovat s několika jednotlivci. Spíše než pracovat s jednotlivými osobami, je efektivnější usnadnit kolektivní a organizované akce, které pomohou posilovat a posílit lidi v chudobě prostřednictvím organizace.
- Potřeba identifikovat dotčené osoby je jednoduché. Je ale efektivnější, když lidé identifikují problémy. Lidé pak začínají získávat sebevědomí a získávají schopnosti spolupracovat na jednoduchých problémech. To znamená, že jejich počáteční úsilí a zkušenosti lze využít k řešení složitějších problémů. Jedná se o zjišťování a jednání o svých počátečních jednoduchých problémech, kdy postižení lidé získají sebevědomí a schopnost identifikovat další problémy, které je třeba řešit.
- Lidé v chudobě potřebují pochopit, že se často mohou zabývat a řešit své vlastní problémy.
- Boj proti chudobě vyžaduje čas. Proces boje proti chudobě není jednoduchý a krátkodobý proces, zvláště pokud chceme, aby došlo k hluboké transformaci postižených.⁶¹

Pro všechny země, které se chtějí vymanit z chudoby, platí několik podstatných kroků, které je nutno provádět ve vzájemném souladu:

- Rozvíjet tržní struktury.
- Podporovat soukromý sektor.
- Moderní legislativa.
- Fungující instituce na podporu ochrany trhu.
- Stabilní domácí politika.
- Politická stabilita.
- Vhodná odvětvová struktura ekonomiky.

⁶¹ Ways to Fight Poverty | Outreach International. *Outreach International | Charity Organizations | Ending Poverty and Hunger* [online]. Copyright © 2018 Outreach International [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <https://outreach-international.org/5-ways-to-fight-poverty/>

- Vhodné podmínky pro příliv zahraničního kapitálu.
- Liberalizace mezinárodního obchodu.

Jedním z řešení, které sami používají „chudí lidé“ v boji proti chudobě je remitence. Tzn., že pracující migranti v hostující zemi posílají peníze svým rodinám do své rodné země. Například v Haiti, remittance tvoří 50 % HDP. Dalším řešením jsou jakékoliv fondy, které se snaží pomoci nejchudším. Jedním z nich je Fond WB pro nejchudší. Je jedním z největších zdrojů pomoci na světě, poskytuje podporu pro zdraví, vzdělávání, infrastrukturu, zemědělství, hospodářský rozvoj, institucionální rozvoj, zásobování vodou atd.

3.3.3 Projekty Světové banky proti chudobě

Pomoc rozvojovým zemím poskytuje jako oficiální pomoc spolu WB⁶² a IMF, jde celkem o cca 60 mld.⁶³ USD ročně. Světová banka má aktivováno 1 708 projektů, které běží v 21 917 lokalitách 146 zemí⁶⁴, které pomáhají světu v boji proti chudobě.⁶⁵ Dalo by se říct, že to jsou jakési strategie, cesty k dosažení určitého cíle. Jelikož každý stát nebo oblast má odlišné původy chudoby, tak jsou i jejich postupy jiné. Skupina WB (World Bank Group, WBG) je tvořena pěti subjekty: Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj (IBRD) a Mezinárodní asociací pro rozvoj (IDA), Mezinárodní finanční korporací (IFC)⁶⁶, Multilaterální agenturou pro investiční záruky (MIGA) a Mezinárodním centrem pro řešení investičních sporů (ICSID)⁶⁷.

Ve světové ekonomice funguje celá řada regionálních rozvojových bank. Tyto banky nepřijímají vklady od střadatelů, ale jsou jim zdroje poskytovány velkými kapitálovými skupinami. Tyto banky půjčují zdroje na malý úrok, za výhodných podmínek. Největší regionální bankou je Meziamerická rozvojová banka (IADB), je největší co do velikosti kapitálu a je také nejstarší. Kapitálově ji zajišťuje Kanada a USA. Asijská rozvojová banka (ADB) sídlí na Filipínách. Podporuje projekty v zemědělství v zemích Indonésie, Pákistán a Thajsko. Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) sídlí v Londýně. Podpořila mnoho projektů v Česku, Polsku a Maďarsku.⁶⁸ Africká rozvojová banka (AFDB) má několik rozvojových fondů. Východoafrická rozvojová banka (EADB) byla založena Ugandou, Keňou

⁶²Světová banka půjčuje peníze na mezinárodních trzích za velmi výhodných podmínek. To je díky tiché podpoře bohatých zemí, jako jsou Japonsko a USA. Když například EU přispěje bance jednou miliardou USD, banka tento kapitál využije k tomu, že si vypůjčí 20 mld. USD emisí dluhopisů na světovém kapitálovém trhu. Tyto peníze půjčuje na různé projekty v rozvojovém světě za velmi výhodných podmínek. Blíže: JONÁŠ, J. *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2000.

⁶³Vzhledem k rozsahu publikace a především zaměření nemohli jsme věnovat větší pozornost Mezinárodnímu měnovému fondu. Charakteristiky a činnost je podrobně podána v knize: JONÁŠ, J. *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*. Praha: Management Press, 2000.

⁶⁴THE WORLD BANK. *Project maps* [online]. © TheWorld Group, 2018. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/p2e/mcmap/map.html?code>

⁶⁵THE WORLD BANK. *What we do* [online]. © TheWorld Group, 2018. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/about/what-we-do>

⁶⁶IFC. *IFC* [online]. USA: IFC, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home

⁶⁷Oddělení 5803 - Mezinárodní finanční instituce a rozvojová spolupráce. Skupina Světové banky. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2013, 1. 6. 2005 [cit. 2019-05-22]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-institute/skupina-svetove-banky-11654>

⁶⁸EPPING, R., CH. *Průvodce globální ekonomikou*. Praha: Portál, 1. vyd. 2004, s. 161.

a Tanzanií. Karibská rozvojová banka (CBD) financuje sociální programy jen tohoto regionu. Středoamerická banka pro ekonomickou integraci (BCIE) podporuje půjčky do infrastruktury dopravy, energetiky a ochranu životního prostředí. Nová rozvojová banka (NDB RICKS) je alternativa ke Světové bance. Podporuje projekty v zemích BRICS a v Africe. Cílem WB v současnosti je redukce celosvětové chudoby.⁶⁹

Mezinárodní asociace pro rozvoj byla založena v roce 1960 a jejími členy je 173 zemí. Cílem je odstraňování chudoby v nejchudších rozvojových zemích prostřednictvím bezúročných půjček a grantů na programy podporující udržitelný rozvoj a zlepšování životních podmínek obyvatel. Čerpat prostředky z jejich zdrojů může v současné době 75 zemí. Jedná se o země, jejichž HNP/obyv. nepřesáhl ve fiskálním roce 2018 (od 1. 7. 2017 do 30. 6. 2018) hranici 1 165 USD.⁷⁰ Mnohostranná agentura pro investiční záruky ochraňuje investice proti nekomerčním rizikům s cílem získat výhodnější podmínky půjček. České republice byla poskytnuta pomoc v podobě záruky za politická rizika na investice zahraničních investorů ve firmách Cement Hranice, Vitana, Tesla Lanškroun, Westvaco Svitavy a jiné. Tato agentura byla založena v roce 1988 a jejími členy je 181 zemí.⁷¹

Jako příklad uvádíme projekty WB v boji proti chudobě. První projekt je zkvalitnění vody (Water and Sanitation Service Improvement Project). Byl schválen v roce 2007 a měl být ukončen v roce 2019. Týká se africké země Keňa. Celkové náklady za projekt zahrnují financování ze zdrojů Světové banky a nebankovních zdrojů ve výši 159,31 mil. USD.⁷²

Cílem tohoto projektu je:

- Zvýšit přístup ke spolehlivým, cenově dostupným a udržitelným službám zásobování vodou a hygienickým službám.
- Zlepšení služeb v oblasti vod a odpadních vod.

Projekt má tři subkomponenty s ohledem na jejich oblast: obnova a rozšíření stávajících systémů zásobování vodou včetně přenosových potrubí, úpravny vody, skladování, distribuční sítě vody, vrty, výstavba úpravny vody v Nairobi. Ve vybraných malých městech jde o rozšiřování vodovodních rozvodů a měření, obnova a rozšíření kanalizačních sítí a podporovat vybraná zařízení a činnosti zaměřené na posílení obchodních, finančních a technických operací.

Druhým projektem je Zabezpečení jídla pro Karibské pobřeží (NI Caribbeancoast Food Security Project). Tento projekt je aktivní, stejně jako předešlý. Bude ukončen v roce 2019. Realizuje se v Nikaragui, hodnota projektu je 42 mil. USD.⁷³ Cílem projektu bezpečnosti

⁶⁹THE WORLD BANK. Who we are: International bank for reconstruction and development. Worldbank.org [online]. ©2018 [cit. 2019-10-19]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd>

⁷⁰Skupina Světové banky. *Ministerstvo financí* [online]. Česká republika: Ministerstvo financí, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home

⁷¹Skupina Světové banky (online). Praha: Ministerstvo financí České republiky, 2015 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z <https://www.mfr.cz/zahranicni-sektor/mezinarodni-institute/skupina-svetove-banky-11654>

⁷²Projects: WATER AND SANITATION SERVICE IMPROVEMENT PROJECT | TheWorld Bank. *Projects & Operations | TheWorld Bank* [online]. Copyright © [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <http://projects.worldbank.org/P096367/water-sanitation-service-improvement-project?lang=en>

⁷³Projects: NI Caribbean Coast Food Security Project | TheWorld Bank. *Projects & Operations | TheWorld Bank* [online]. Copyright © [cit. 2019-09-12]. Dostupné z: <http://projects.worldbank.org/P148809/?lang=en&tab=overview>

potravin je zvýšit nezávadnost potravin a výživy ve vybraných oblastech karibského pobřeží Nikaragui.

Projekt se skládá ze tří složek:

- Plány rozvoje inovací pro posílení výrobní a marketingové kapacity založené na přírodních zdrojích, zvýšení výrobní a marketingové kapacity zemědělců a venkovských podniků podporou participativního návrhu plánů rozvoje inovací a financováním jejich provádění.
- Složka, která posiluje poskytování služeb pro udržitelnou výrobu, zabezpečení potravin a výživy, posílí odvětvové kapacity pro poskytování služeb na podporu příjemcům vnitřně vysídlených osob ve dvou rozsáhlých oblastech: generování, validace a přenos technologií a vzdělávání v oblasti výživy.
- Řízení projektů, monitoring a hodnocení bude financovat přírůstkové a provozní náklady, vybavení a zboží pro Ministerstvo rodiny, komunální, družstevní a společenské ekonomiky včetně systému komplexního monitorování a hodnocení.

Další projekty se týkají Ekvádoru. Projekty jsou určeny na zvyšování životní úrovně. Jde o podporu rodinných farem do 5 hektarů. Hlavním artiklem těchto farem je kakao, kdy cena v posledních letech klesla zhruba o 40 %.⁷⁴ Jedná se o projekty na řízení odpadních vod. Z tohoto projektu bude mít prospěch 1 milion obyvatel.⁷⁵ Ukázalo se, že roční hodnota zemědělské produkce díky tomuto projektu se zvedla o 10 %. Hodnota základního produktu tvořila 1 560 USD za rok u jedné farmy. Došlo k navýšení produkce kakaa o 33 % u 7 900 farem.

3.4 Rozvojové cíle tisíciletí

„V roce 2000 se v Miléniové deklaraci zavázalo tehdy všech 191 členských států Organizace spojených národů splnit do roku 2015 osm konkrétních cílů rozvoje. Celkově byla tato agenda velmi úspěšná.“⁷⁶

Rozvojové cíle tisíciletí (MDG) jsou následující:

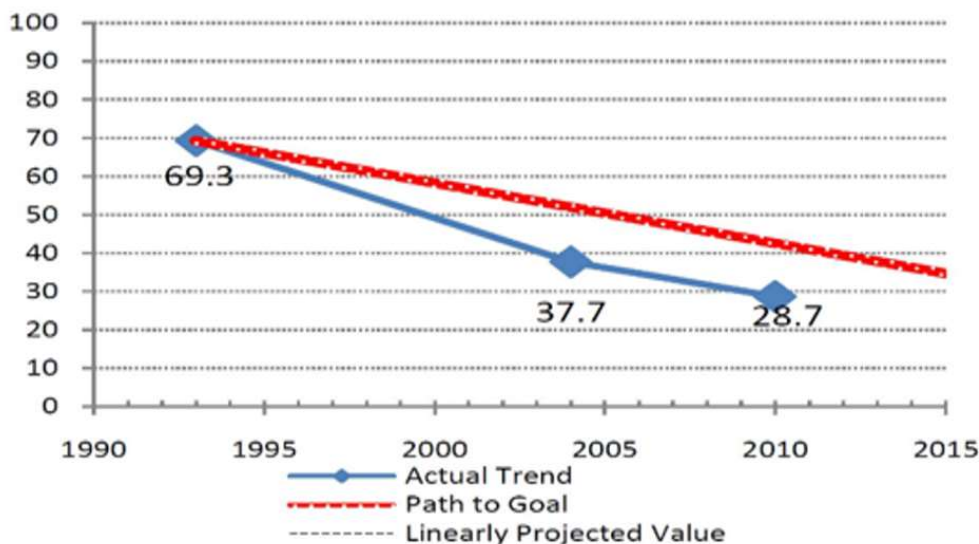
- Snížení extrémní chudoby a hladu o polovinu.
- Dosažení základního vzdělání pro všechny.
- Prosazování rovnosti obou pohlaví.
- Snížení úmrtnosti dětí o dvě třetiny.
- Snížení mateřské úmrtnosti o dvě třetiny.
- Zamezení šíření HIV/AIDS, malárie a tuberkulózy.

⁷⁴Blomberg. *Blomberg* [online]. USA: Blomberg, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.blomberg.com/news/articles/2018-02-09/valentine-s-chocolate-buzz-comes-just-as-cocoa-supplies-tighten>

⁷⁵THE WORLD BANK. *Projects & Operations:ECGuayaquilWastewater Management Project* [online]. © TheWorld Group, 2015. [cit. 2019-06-11]. Dostupné z: <http://www.projects.worldbank.org/P151439?lang=en>

⁷⁶Informační centrum OSN. *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)* [online] [cit. 2020-12-05]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/rozvojove-cile-tisicileti-mdgs/>

- Zajištění trvalé udržitelnosti životního prostředí.⁷⁷
- Posilování světového partnerství pro rozvoj s důrazem na pomoc, obchod a odpuštění dluhu.

Obrázek 5 – Podíl osob klasifikovaných jako chudé v Namibii v letech 1990–2015 (v %)

Zdroj: World Health Organization, WHO/regional office for Africa, 2018. Paris 2019

Rozvojové cíle tisíciletí byly úspěšné, můžeme pozorovat na obrázku 5 – Podíl osob klasifikovaných jako chudé v Namibii od roku 1990–2015. Na obrázku 5 lze vidět jasné zmenšení počtu obyvatel Namibie klasifikovaných jako chudí. Na obrázku 5 vidíme červenou linii, která ukazuje plánované snížení do roku 2015. Linie s kosočtverci ukazuje skutečný trend snižování chudých obyvatel. Z toho jasně vyplývá, že MDGs má větší úspěšnost, než se plánovalo.

Na Rozvojové cíle tisíciletí po roce 2017 navazuje 17 cílů udržitelného rozvoje (SDGs), které představují program rozvoje na následujících 15 let (2015–2030). Cíle udržitelného rozvoje jsou výsledkem tříletého procesu vyjednávání, který začal na Konferenci OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012 v Riu de Janeiro.⁷⁸ Cíle udržitelného rozvoje jsou:

- Konec hladu.
- Konec chudoby.
- Zdraví a kvalitní život.
- Kvalitní vzdělání.
- Genderová rovnost.

⁷⁷Životní prostředí je ohrožováno např. plasty. 93 % plastů v oceánech připlulo z 10 světových řek, osm z nich je v Asii a dvě v Africe. Podle: MICHL, A. *Jestřábi a holubice*. 1. vyd. Praha: Za příběhy:Euromedia Group, 2019, s. 82.

⁷⁸17 Goals to Transform Our World. *Sustainable Development* [online]. USA: OSN, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>

- Pitná voda a kanalizace.
- Dostupné a čisté energie.
- Důstojná práce a ekonomický růst.
- Průmysl, inovace a infrastruktura.
- Méně nerovností.
- Udržitelná města a obce.
- Odpovědná výroba a spotřeba.
- Klimatické opatření.⁷⁹
- Život ve vodě.
- Život na souši.
- Mír spravedlnost a silné instituce.
- Partnerství ke splnění cílů.

Jelikož je tento program teprve v počátcích, je obtížné určit, zdali bude aspoň stejně tak úspěšný, jako jeho předchůdce MDGs.

⁷⁹Je ironické, že vyspělé země, které mají prostředky, techniku a inovace proto, aby dosáhly co nejmenší ekologické zátěže, jsou největšími producenty znečištění. Naopak země s nízkými příjmy (kde žije 9% celosvětové populace) jsou zodpovědné za znečištění pouze z 1%.

4 Zadlužení rozvojových zemí

Zadluženost není samostatný jev. Zpravidla se objevuje společně s chudobou a postihuje většinu zemí světa. Světová zadluženost a chudoba mají rostoucí tendenci a staly se velmi závažnými problémy ve světové ekonomice. Postupně tak přerostly ekonomickou dimenzi a staly se globálními problémy.⁸⁰ V ekonomické literatuře se pod pojmem zadluženost často rozumí celkový vnější dluh, to je souhrn vládního a soukromého dluhu.

4.1 Historický vývoj zadlužování

Historický vývoj zadlužování rozvojových zemí lze rozdělit do několika etap. Před první světovou válkou dochází k zásadním kapitálovým tokům z Evropy do rozvojových zemí, většinou formou půjček. V tomto období byl Londýn finančním centrem a mnoho ekonomik si půjčovalo prodejem svých dluhopisů přes banky v Londýně. Vzhledem k tomu, že ve smlouvách o půjčkách nebyly přesně specifikovány podmínky splácení, docházelo k prodlevám a nesplácení. Bezprostředním efektem prodlev byl prudký pokles hodnoty, tedy prudké ztráty pro držitele těchto aktiv, kteří vzhledem k tomu, že byli jednotlivé osoby, neměli proti tomuto trendu příliš mnoho možností vyjednat jiné podmínky. V tomto období však mezinárodní kapitálové toky do rozvojových zemí vzrůstaly, což bylo způsobeno:

- Příležitostí snadnějších zahraničních investic. Evropské země investovaly do tropických oblastí, v podobě přímých investic, jako jsou doly, plantáže, které přinášely vyšší zisky než dluhopisy.
- Anglie byla zdrojem úspor a také trhem, na kterém rozvojoví exportéři mohli vydělávat peníze, nutné ke splácení zahraničních dluhů.
- Země jako USA, Kanada, Argentina nebo Austrálie, které absorbovaly nejvíce půjček z Evropy, byly málo osídleny, proto lákaly mnohé zkušené pracovní síly a podnikatele. Vycházelo se z toho, že splácení půjček bude snadnější.

Proces dekolonializace po roce 1960 vedl k prvním počátkům zadluženosti rozvojových zemí. Koloniální mocnosti totiž své smluvní závazky nechaly přepsat v podobě pasiv na účet nově vzniklých nezávislých států. Dekolonizované země tedy byly zadluženy od samého počátku svého samostatného fungování. Kapacita mezinárodního kapitálového trhu se zvětšovala a vykrývání potřeb rozvojových zemí nedělalo obtíže. Zadluženost stoupala především z důvodu poskytování mezivládních půjček, které byly určeny ke krytí schodků státních rozpočtů způsobených financováním neúměrných a prestižních vládních projektů, zvýšením výdajů na armádu apod.⁸¹ Mezinárodní finanční instituce a banky věřily, že pomocí zapůjčeného kapitálu budou dekolonizované země rychle budovat hospodářství a díky tomu zvýší export a následně budou schopny splácet své dluhy. Stále více dlužníků však

⁸⁰JENÍČEK, V. a J. FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. V Praze: C. H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice.

⁸¹ADAMCOVÁ, L. a T. NĚMEČKOVÁ. *Rozvojová ekonomika*. V Praze: Oeconomica, 2009.

mělo problém se splácením dluhů, proto vlády a mezinárodní instituce založily v roce 1956 Pařížský klub, který měl řešit dluhy rozvojových zemí.

Na přelomu 60. a 70. let dosahoval dluh ještě únosné úrovně okolo 85 mld. USD a dluhová služba nepřesahovala únosných 25 % hodnoty ročních exportů.⁸² Problém růstu zadlužení rozvojových zemí se koncentroval převážně do 70. let. Objem dovozu zápůjčního kapitálu se podstatně zvýšil v souvislosti s cenovým pohybem, zvláště ropy.⁸³ První významná změna přišla v 70. letech společně s revolucí cen prvovýrobků a prvnímu ropnému šoku kvůli akcím OPEC. Ve druhé polovině 70. let a na začátku 80. let došlo k podstatnému zvýšení zadlužení rozvojových zemí vlivem ropných šoků, které vedly ke zvýšení příjmů zemí OPEC. Tyto příjmy, tzv. petrodolary vytvořily přebytek kapitálu, který byl prostřednictvím soukromých bank alokován ve formě úvěrů a půjček do rozvojových zemí.

První ropný šok rozpoutal první vlnu půjček soukromých komerčních bank rozvojovým zemím. Deficity běžných účtů platební bilance rozvinutých ekonomik měly za následek obrovský vzrůst deficitů rozvojových ekonomik, ty uplatňovaly expanzivní politiky, aby podpořily investice a udržely výstup ekonomiky, která byla v rozvinutých ekonomikách. Náklady těchto opatření byly velké a vznikaly deficity na základě velkých půjček v zahraničí, přelévajících se do zahraničního zadlužení. Tak vzrostlo zadlužení rozvojových zemí ze 130 mld. USD v roce 1973 na 399 mld. USD v roce 1978.

Problém prvního ropného šoku přitom začal v roce 1967, a to porážkou arabských zemí na čele s Egyptem v izraelsko-arabské válce. Jako účinnou protizbraň se arabské státy rozhodly použít ropu. Reakcí na tento válečný konflikt bylo, že 17. října 1973 se OPEC rozhodla snížit o 5 % svou nabídku ropy oproti zářijové úrovni. Tímto byl nastartován první ropný šok. Nastal totální ropný bojkot. Dne 16. října vzrostla cena ropy o 70 % a 23. prosince o dalších 128 %. Za necelý jeden rok se její cena zvedla až čtyřnásobně. Ostatní země se dostaly do velmi nepříjemné situace, jelikož byly na ropě velmi závislé. Prodejní cena ropy zůstala vysoká, i když se situace zlepšila. Jelikož byly státy OPEC povzbuzeny vyvolanou krizí, tak zvyšovaly cenu ropy dále. Cena barelu se zvedla z 2,83 USD v roce 1973 až na 36,15 USD v roce 1980. Cena se zvýšila 12krát. Veškeré pohonné hmoty rozvojové země dovážely, což v důsledku růstu cen prohlubovalo jejich zadlužení.

Druhý ropný šok v roce 1979 měl za následek další zvýšení přebytku běžných účtů platební bilance exportérů ropy a zhoršení deficitů rozvojových ekonomik. USA začaly uplatňovat restriktivní monetární politiku, která měla nepříznivý vliv na vývoj zadluženosti. Tím vzrostl LIBOR⁸⁴, na kterého byly vázány úrokové míry půjček rozvojových zemí, a půjčky se staly dražšími, vzrostly také úrokové platby za již poskytnuté půjčky a úrokové zatížení rozvojového světa tak zaznamenalo obrovský vzestup. V roce 1982 činila zadluženost rozvojových zemí 750 mld. USD. V roce 1987 překročila suma dluhů poprvé v historii hranici

⁸²*Finance a úvěr*. 1994, roč. 44, č. 2. K dispozici také elektronicky na <<http://ideas.repec.org/s/fau/fauart3.html>>.

⁸³LOHR, V. a J. VRANÝ. *Světová ekonomika IV. – Rozvojové země*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1997.

⁸⁴LIBOR – London Interbank Offered Rate – Londýnská mezibankovní nabídková úroková sazba, za kterou si banky navzájem poskytují úvěry na londýnském mezibankovním trhu.

1 000 mld. USD. Dobrou zprávou bylo, že se začali projevovat jednostranné a mnohostranné opatření.⁸⁵

Na počátku 90. let se tempo růstu zahraniční zadluženosti poněkud zpomalilo, v roce 1991 dosahovala zadluženost výše 1 350 mld. USD.⁸⁶ Dluhová služba však překročila hranici 25 % hodnoty celkového exportu rozvojových zemí. S dluhovým problémem rostou snahy o krátkodobé efekty, které se negativně projevují ničením životního prostředí a vyčerpáváním nenahraditelných přírodních zdrojů.⁸⁷

Závěr tisíciletí znamenal nárůst zadlužení pro všechny státy světa na 5 000 mld. USD. Průměrný růst zadlužení u nízko a středně – příjmových zemí rostl v posledních deseti letech tempem od 5 do 13 % ročně. Poslední údaje na konci roku 2015 vykazují růst zahraničního dluhu z 5,1 bil. USD (2013) na 5,4 bil. USD (2015). Tento údaj obsahuje i meziroční prominutí části dluhů a korekci změny kurzu USD a regionálních měn (pokud dluh není denominován v USD). Pro upřesnění je třeba říci, že ke konci roku 2015 měly nízko a středně příjmové země jednu třetinu dluhu denominovanou v USD.⁸⁸ Vzniká tak otázka, kdy dojde ke státnímu bankrotu, při jaké výši zadlužení? Bankroty nenastávají při extra velkém dluhu. Vezmeme-li statistiku od roku 1970 do roku 2008, pak 51,7 % zemí, jež zkrachovaly, mělo dluh pod 60 % HDP.⁸⁹

Dluhové problémy rozvojových zemí byly způsobeny vnitřními slabinami jejich ekonomik a zhoršeny vnějšími faktory. Příčiny vysoké zadluženosti jsou složité a vzájemně provázané. Obecně se mohou dělit na faktory:

- Vnitřní
 - Nezodpovědná správa veřejných financí.
 - Nesprávně nastavitelná zahraničně – obchodní politika.
 - Nezodpovědný dluhový management a jiné faktory.
- Vnější
 - Vývoj světových úrokových sazeb.
 - Vývoj měnových kurzů.
 - Vývoj směnných relací.

⁸⁵JENÍČEK, V. a J. FOLTÝN *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003.

⁸⁶Tamtéž.

⁸⁷Finance a úvěr. Vydává Ministerstvo financí ČR. 1994, roč. 44, č. 2. K dispozici také elektronicky na <<http://ideas.repec.org/s/fau/fauart3.html>>.

⁸⁸The World Bank – International debt statistics 2016 [online]. 2016, [cit. 2019-08-30]. Dostupné z WWW: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23328/9781464806810.pdf?>

⁸⁹MICHL, A. *Jestřábi a holubice*. 1. vyd. Praha: Za příběhy:Euromedia Group, 2019, s. 144.

Tabulka 15 – Nejzadluženější rozvojové země s odhadem zadlužení do roku 2015 (hrubý vládní dluh v % HDP)

Země	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Antigua a Barbuda	92,8	118,3	104,0	99,3	94,6	88,6	82,2	76,8
Barbados	95,7	104,9	111,6	113,3	112,3	108,6	104,1	98,7
DRK	136,3	138,3	37,0	63,5	80,2	90,4	94,6	88,7
Eritrea	165,2	135,0	129,7	125,0	120,6	113,8	107,8	102,7
Grenada	102,2	122,3	119,1	116,3	111,8	104,5	96,8	89,1
Guinea-Bissau	157,0	163,3	46,8	44,7	42,6	40,5	38,3	36,3
Irák	108,6	141,7	42,2	41,5	36,8	28,0	22,3	18,7
Jamajka	120,0	134,0	135,7	131,6	124,8	115,2	107,4	100,1
Libanon	157,1	148,0	139,0	137,5	137,4	137,1	137,3	137,7
Libérie	411,4	224,1	45,0	40,5	34,8	34,8	35,5	35,8
Mauretánie	90,4	103,0	64,8	62,3	63,1	61,9	61,2	59,4
Nicaragua	76,2	84,3	67,2	67,8	67,3	65,5	63,6	61,2
Seychely	135,4	127,3	82,6	76,8	72,1	68,6	64,3	61,2
Svatý Kryštof a Nevis	170,0	184,7	196,3	204,9	211,6	218,7	227,8	237,8

Zdroj: *International Monetary Fund, World Economic Outlook Database*, April 2016.

Zadlužení vyspělých ekonomik v některých případech překračuje zadlužení rozvojových zemí.

4.2 Míra zadlužení a její měření

Zahraniční zdroje jsou legitimním pomocníkem rozvoje, přílišné spoléhání na ně může být nebezpečné, jak pro dlužníka, tak pro věřitele. Je tomu tak proto, že zahraniční kapitál jako celek obvykle neplyne do země plynule a rovnoměrně, ale má tendenci kolísat. Toto kolísání je pak způsobeno jak vnitřními vlivy uvnitř rozvojové země, která si ho půjčila, tak vnějšími vlivy přicházejícími z mezinárodního finančního systému.⁹⁰

⁹⁰*Poverty* [online]. [cit. 2019-08-03]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview#3>

Další skutečností mající vliv na zadluženost je pohyb úrokových měr. Úrok může být ve smlouvě o poskytnutí dluhu fixován. Dvě třetiny dluhu Latinskoamerických zemí z 80. let měly úrok pohyblivý, který se měnil spolu s tržními podmínkami. Když tržní úrokové míry vzrostou, dluhová služba vzroste také. Vývoj výnosů z exportu – exportní zisky jsou pro schopnost splácet zahraniční dluh zcela zásadní. Pokud země v nějakém období dováží více, než vyváží, musí si na zaplacení půjčit ze zahraničí. Pokud chce dluh i s úrokem splatit, musí tyto prostředky získat z obchodního přebytku, musí vyvážet více, než dováží. Dluh musí tak zvýšit produkční možnosti ekonomiky pro své vlastní potřeby, ale také musí zvýšit export, ze kterého se bude platit dluhová služba.⁹¹

Jaké jsou z makroekonomického a mikroekonomického hlediska příčiny zadlužování. Především na zadlužování má vliv vývoj směnných relací. Směnné relace představují podíl importních a exportních cen. V případě, že dojde k jejich zhoršování, mají negativní dopad na výnosy z exportu. Další příčinou bývá stav veřejných financí. Pokud vláda utrácí více než je schopna vybrat na daních a jiných zdrojích, musí si chybějící peníze vypůjčit. Pokud to nejde na domácím finančním trhu, musí si zdroje půjčit ze zahraničí. Viditelnými příznaky nadcházející dluhové krize jsou velké deficity státního rozpočtu v dlouhém období, což je charakteristické pro většinu rozvojových zemí. Dalším faktorem vedoucím k zadlužování je snížení atraktivity země pro investory, to vede k omezení množství investovaného kapitálu. Z dlouhodobého hlediska to vede ke snížení životní úrovně, zaměstnanosti a k vysoké inflaci. Populistická neúsporná politika, hlavně před volbami, přispívá k zadlužení. Vnitřním faktorem je také špatný dluhový management. K vnějším faktorům vedoucím k zadlužování řadíme vývoj světových úrokových sazeb a měnových kurzů.⁹²

Míru zadluženosti můžeme vyjádřit v několika vybraných veličinách a jejich poměrech. Jedná se o:

- Hrubý dluh země (External Total Debt – ETD).
- Podíl ETD na HDP (v %) – Barbados 70,4 %, Brazílie 64 %, Egypt 80 %, Eritrea 126 %, Jordánsko 75 %, Libanon 135 %, Zimbabwe 203 %.
- Čistý dluh.
- Dluhová služba.
- Podíl dluhové služby na hodnotě exportu (v %).⁹³

Pomocí těchto ukazatelů je možné rozdělit země do několika úrovní zadluženosti:

- Málo zadlužené ekonomiky. Dluhová služba nedosahuje ani 60 %. Podle WB jich v roce 2015 bylo 45 a patří sem i Česká republika.

⁹¹Poverty [online]. [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>

⁹²HLÁVKA, J. *Hospodářská a sociální rada (ECOSOC) – Mezinárodní oddlužení* [online]. Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVI. ročníku Modelu OSN, 2010, 10 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Mezin%C3%A1rodn%C3%AD-odlu%C5%BEen%C3%AD-ECOSOC.pdf>

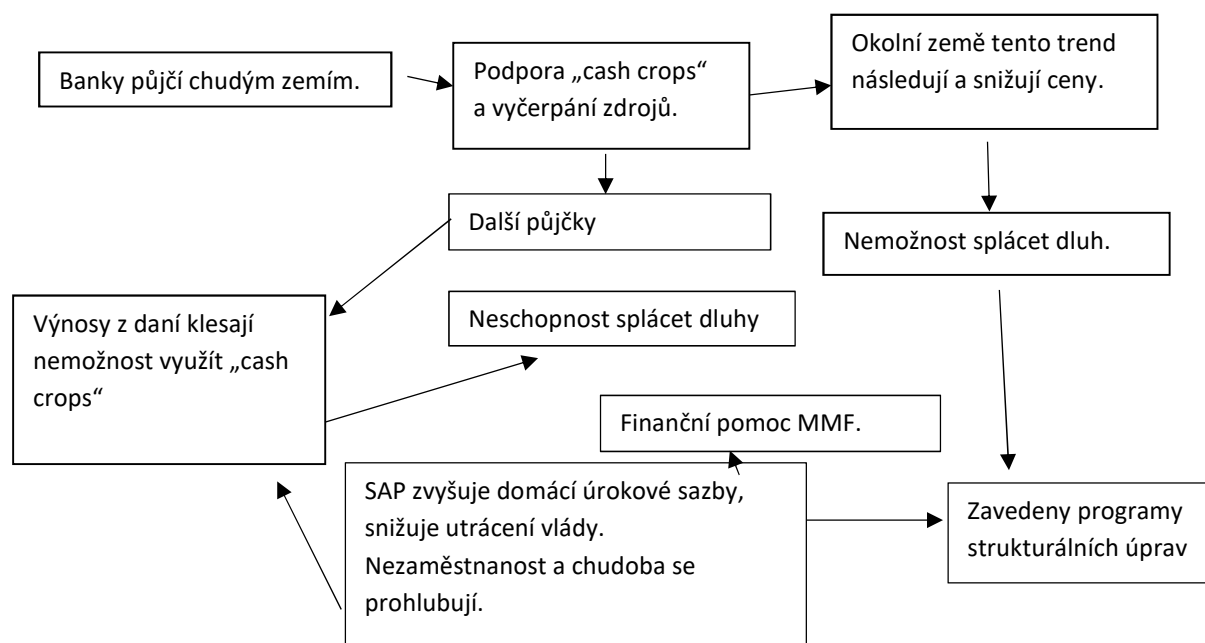
⁹³External debt stocks (% of exports of goods, services and primary income) - Africa. *Index Mundi* [online]. USA: Index Mundi, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/DT.DOD.DECT.EX.ZS/map/africa>

- Mírně zadlužené ekonomiky. Jejich dluhová služba sice přesahuje 60 %, ale nedosahuje kritické úrovně, v roce 2015 bylo těchto ekonomik 35.
- Silně zadlužené ekonomiky. Vyznačují se kritickou úrovní klíčových veličin, současná hodnota zadlužení činí 80 % HNP a současná hodnota dluhové služby k exportu je 220 %. Celkový počet ekonomik v roce 2015 byl 63.

Ostatní ekonomiky, které nelze rozřadit výše uvedeným systémem, jsou klasifikovány na základě následujících klíčů (průměr za období 2001–2003):

- Silně zadlužené ekonomiky. Jejich kritická úroveň dluhu k HNP je 50 %, dluhu k exportu 275 %, dluhová služba k exportu 30 %, a úrok k exportu 20 %.
- Mírně zadlužené ekonomiky. Patří sem státy, kdy tři z výše zmíněných klíčových položek přesahují 60 %, ale nedosahují kritické úrovně.
- Málo zadlužené ekonomiky. Tato skupina zemí nesplňuje kritéria dvou výše zmíněných skupin.⁹⁴

Většina zemí své dluhy vůbec neplatí. Jednoduše se na splatné dluhopisy v okamžiku jejich splatnosti vydají další dluhopisy. Tím země dluh tzv. rolují.

Obrázek 6 – Vzájemné souvislosti ve vývoji bludného kruhu zadluženosti

Zdroj: Bludný kruh zadluženosti. *Newcastle Education* [online]. USA: Newcastle Education, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: http://el.newcastle.edu.au/coffee/education/education-_view.cfm?ID=4, upraveno

4.3 Oddlužení rozvojových zemí

Počátek iniciativ pro boj se světovou zadlužeností lze vysledovat do poloviny 80. let 20. století, kdy si svět uvědomil, že dluhová krize není jen přechodný jev některých zemí ale globální problém, který nelze vyřešit prostým odečítáním úroků. Při řešení celosvětové finanční situace

⁹⁴LEBIEDZIK, M., I. MAJEROVÁ a P. NEZVAL. *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press, c2007.

sehrál důležitou úlohu MMF. Úvěrování nejvíce zadlužených ekonomik a doporučení pro hospodářské politiky byly zárukou pro věřitele, kteří znovu obnovili poskytování půjček.⁹⁵

Proti úsilí o maximální oddlužení rozvojových zemí mluví nebezpečí takzvaného morálního hazardu. Ekonomové takto označují situaci, kdy zadlužený subjekt získá pocit, že i v budoucnosti mu budou dluhy odpuštěny. Proto nemá důvod své chování měnit. Dále také může jít příkladem jiným subjektům, které mohou spoléhat na to samé. To v prostředí oddlužovacích aktivit rozvojových zemí znamená, že pokud není prominutí dluhů jen jednorázovou záležitostí, mohou se země v budoucnu opět libovolně zadlužit. Argumentem, který využívají žadatelé o co nejširší oddlužení, je koncepce nelegitimního dluhu – vychází z následujících principů:

- Úvěr poskytnutý představiteli despotického režimu k udržení jeho moci je dluhem tohoto představitele a ne dluhem celého státu.
- Stát jako celek nenese odpovědnost za dluh tam, kde nebyly splněny všechny zákonné podmínky pro jeho přijetí dané legislativou.
- Úvěr poskytnutý proti zájmu obyvatel a sloužící k potlačení jejich práv není legitimní.

Mezinárodní finanční instituce a vyspělé země tento koncept uznávají pouze ad hoc, nikoli jako princip. Mnozí poukazují na to, že důvodem není jen to, že by prosazení tohoto konceptu mohlo vést ke zpochybnění celého mezinárodního finančního systému, ale i fakt, že odpuštění minulých dluhů některým zemí by mohlo vyvolat masivnější požadavky na odpuštění ze strany zemí dalších.⁹⁶

Nástroje řešení k odstranění, respektive snížení dluhů se dlouhodobě vyvíjely. Cílem bylo provedení restrukturalizace dluhu, kdy mělo dojít ke změnám struktury dluhu, spočívající ve změně délky splatnosti úvěrů na dvojnásobek, úrokových sazeb a úrokových plateb. Pak následuje celá řada opatření finanční a ekonomické podoby jako je např. prodej dlužnických závazků – obligací. Jsou prodávány s vysokým diskontem. Následuje konverze dlužnických závazků – kupují zpět splatné cenné papíry a nabízejí za ně zboží nebo obligace s vysokou úrokovou mírou. Velkou úlohu sehrává zvýšení ekonomického růstu a privatizace státního majetku nebo také odmítnutí dluhu. Někteří ekonomové připouští i cíleně zvýšenou inflaci anebo dokonce bankrot.

Za další možnost řešení dluhové krize můžeme považovat tzv. Spravedlivé a transparentní arbitrážní řízení. To by mělo fungovat jako mezinárodní arbitráž, kdy si obě strany zvolí své arbitry a ti pak společně vyberou dalšího. Obě strany se zaváží, že výsledek arbitráže budou respektovat. Arbitráž ale musí být pod dohledem veřejnosti a obě strany sporu mohou předkládat různé a hlavně nezávislé expertízy. Spravedlivé a transparentní arbitrážní řízení může řešit problém nelegitimních dluhů, platební neschopnost a splátkový kalendář. V rámci tohoto procesu by však měla být vždy garantována tzv. dluhová únosnost, tzn., že dluhová služba nebude ohrožovat plnění základních úkolů státu jako je vzdělávání, zdravotní

⁹⁵DEBT MANAGEMENT. *World Bank* [online]. [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/debt-management>

⁹⁶Mezinárodní zadluženost. *Rozvojovka* [online]. Česká republika: Rozvojovka, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: http://www.rozvojovka.cz/mezinarodni-zadluzenost_226_19.html

péče, ochrana životního prostředí a zajištění základních životních potřeb pro obyvatele včetně přístupu k pitné vodě. Takový postup by zároveň respektoval dodržování základních sociálních lidských práv. Tyto výdaje musí tvořit životní minimum státu. Organizační struktura arbitrážní instituce by měla být zřízena v rámci systému OSN.⁹⁷

Dalším řešením situace rozvojových zemí by mohlo být vytvoření mezinárodního insolventního soudu. Arbitráž či insolvenční soud jsou jedinou možností, jak vnést do dluhové krize spravedlnost a pořádek. Neodpovědné a korupční chování věřitelů by byly eliminovány, protože dluhy takto vzniklé by mohly být označeny jako nelegitimní. Neodpovědné a korupční chování dlužnických vlád by bylo eliminováno, protože by dostávaly peníze jen na prověřené projekty a při rozporování by musely veřejně skládat účty za vynaložené peníze.

Dalším možným řešením je uznání nelegitimnosti dluhů. Půjčky byly v mnoha případech dohodnuty za značně nevýhodných podmínek a mnoho z těchto finančních obchodů vzniklo pochybným způsobem. Tyto půjčky byly poskytovány v rozporu s právním řádem země a nepřinesly žádný užitek pro obyvatelstvo, přičemž obojí bylo věřiteli při poskytování půjčky známo. Z minulosti už jsou známy případy, kdy některé úvěry byly označeny jako nelegitimní. Příkladem je půjčka Kanadské královské banky kostarickému diktátorovi. Tato banka po svržení diktátora požadovala zaplacení dluhu po nové, demokraticky zvolené vládě. Tento dluh byl však označen jako nelegitimní, protože Kanadská královská banka si byla vědoma, že poskytnutý úvěr bude sloužit k upevnění moci tohoto diktátora a k jeho osobním potřebám.

Dalším, i když naprosto odlišným příkladem je Norsko. Tato země jako první vymazala dluhy pěti zemím, které dlužily 80 mil. USD za nákup norských lodí. Vláda Norska uznala nelegitimitu tohoto dluhu, protože půjčka nesloužila rozvojovým potřebám.⁹⁸

V průběhu desítek let vznikaly různé podpůrné organizace na řešení dluhů, především v rozvojových zemích. Konečně v roce 1989 přichází zlom v podobě Bradyho plánu. Ten byl založen na ochotě komerčních bank nést část nákladů celé krize, za kterou nesly část odpovědnosti. V rámci plánu bylo o dluzích nově jednáno mezi věřiteli, dlužníky a vládami vyspělých zemí, které svolily investovat mnoho prostředků do garancí nových „Bradyho dluhopisů“, které nahradily původní dluhy při jejich současném snížení. Tento plán v součinnosti s oživením světové ekonomiky na počátku 90. let a vlastními iniciativami rozvojových zemí jim pomohl dosáhnout finanční stability. Podstata plánů spočívala v poskytnutí nových půjček nebo restrukturalizaci či prominutí stávajících dluhů, pokud budou země ochotné prosadit ekonomické tržně orientované reformy. Jelikož tyto plány se příliš nelišily od předchozích snah na vyřešení zadluženosti, nebyly nakonec použity.⁹⁹

Iniciativa s názvem Těžce zadlužené chudé země (HIPC – Heavily Indebted Poor Countries) vznikla v roce 1996. Iniciativa je komplexním přístupem ke snížení dluhového zatížení pro těžce zadlužené chudé země, které postupují podle programů přizpůsobení

⁹⁷Ekumenická akademie Praha. *Nekonečný příběh dluhové krize*. 2007 [online]. Dostupný z [www: <http://ekumakad.cz/cz/temata/nekonecny-pribeh-dluhove-krize>](http://ekumakad.cz/cz/temata/nekonecny-pribeh-dluhove-krize).

⁹⁸Tamtéž.

⁹⁹JENÍČEK, V. a J. FOLTÝN. *Globální problémy světa: v ekonomických souvislostech*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice.

a reformních programů, jež jsou podporované MMF a WB. Tato iniciativa pomohla okolo čtyřiceti státům. Kritéria dluhového břemene byla upravena směrem dolů, což umožnilo většímu počtu zemí kvalifikovat se k většímu odpisu dluhů.

V roce 2015 byly schváleny programy pro snížení chudoby pro 31 zemí (25 z nich je v Africe), poskytující celkem 65 mld. USD na snížení dluhů. Cílem je rychlé, hluboké a efektivní oddlužení státu. Tím se má přispět k ekonomickému růstu a rozvoji země. Dále má přispět k udržitelnosti dluhů nejchudších zemí světa. Proces oddlužení je dvoufázový. V první fázi připraví WB, MMF a neziskové kanceláře dokumenty pro snižování chudoby. Země se na základě nich zaváže k opatřením, jež mají snížit chudobu, urychlit její rozvoj a stabilizovat ekonomiku, aby už nedošlo k navrácení do dluhových problémů. Během průběhu tří let musí země ukázat, že závazky skutečně plní. Pokud se tak děje, začíná docházet k oddlužování. Ke kompletnímu oddlužení dojde na konci další fáze po plnění boje proti chudobě. Náklady na tento proces jsou odhadnuty na 105 mld. USD. Největší část nesou věřitelé Pařížského klubu (35 %), pak WB (20 %).¹⁰⁰

Komerčním doplňkem HIPC je tzv. Služba pro snižování dluhu (DRF – Debt Reduction Facility). Ta byla zřízena WB v roce 1989 a je zaměřena na snižování komerčního dluhu nejchudších zemí. Služba pro snižování dluhu byla původně zřízena na tři roky, ale zatím byla šestkrát prodloužena a pravděpodobně bude prodlužována. DRF je financována granty vládních dárců a WB. Dosud DRF financovala 22 operací na snížení komerčního dluhu u 21 zemí za zhruba 8 mld. USD.

Multilaterální iniciativa za odpouštění dluhů (MDRI – Multilateral Debt Relief Initiative). Multilaterální iniciativa za odpouštění dluhů z roku 2006 by měla vést k úplnému odpouštění dluhů 30 zemím, které splňují kritéria Mezinárodní rozvojové asociace. Program navazuje na projekt HIPC. Země, které se jí chtějí zúčastnit, musí prokázat dostatečné kvality v oblasti makroekonomického řízení, výdajového managementu a implementaci snížení chudoby. Tuto iniciativu navrhla skupina G8, která se zavázala poskytnout dostatek zdrojů pro úplné anulování dluhů cílovým zemím.¹⁰¹

Věřitelské země, které vlastní pohledávky nejchudších zemí, se neformálně sdružují v rámci tzv. Pařížského klubu. Historie klubu sahá až do padesátých let 20. století a schází se na půdě francouzského ministerstva financí. V současné době se skládá z 19 stálých a 13 příležitostných členských zemí. Řada dalších organizací má navíc na setkání Pařížského klubu statut pozorovatele – například MMF, WB, OECD, EU a další. Klub za svou dosavadní historii dospěl k 404 ujednáním o restrukturalizaci, snížení a odpouštění dluhů 85 zemím.¹⁰²

Londýnský klub je neformální spolek věřitelských bank, který vznikl v Londýně v roce 1976 za účelem řešení neschopnosti Zair (dnešní DRK) platit své závazky. Zabýval se vysokou zadlužeností více vyspělých rozvojových zemí. Jádrem tvoří 15 bank, další banky jsou přizvány pouze někdy. Výsledná dohoda mezi věřiteli a dlužnickými zeměmi musí být podpořena

¹⁰⁰Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative – Statistical Update, IMF, Washington, D. C., 2006.

¹⁰¹MDRI [online]. 2017 [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.imf.org/external/np/exr/mdri/eng/index.htm>

¹⁰²ECOSOC [online]. 2011 [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Mezin%C3%A1rodn%C3%AD-odlu%C5%BEen%C3%AD-ECOSOC.pdf>

institucemi, jejichž podíl na závazcích dané země je nejméně 90 %.¹⁰³ *Komise představitelů těchto bank se schází pro každou zemi a jedná o restrukturalizaci či snižování jejich dluhů.* Zástupci Londýnského klubu se schází ad hoc, kdykoliv je potřeba projednat situaci konkrétní dlužnické země. Klub je soukromým protějškem Pařížského klubu, sdružující vládní věřitele.

4.3.1 Důsledky zadlužení

Vysoké zadlužení má závažné dopady na obyvatelstvo každé postižené země. Vytváří atmosféru nedůvěry na místním podnikatelském trhu, především budí obavy ze špatné návratnosti investic. Nižší hospodářský růst, který je projevem této nedůvěry, zadlužení dále zvyšuje a zemi uvádí do větší chudoby. Vysoké zadlužení také snižuje kredibilitu zemí v mezinárodních vztazích. Věřitelé ze zahraničí nejsou zemi ochotni dále půjčovat a země přichází o zdroje kapitálu. Prudký pokles objemu prostředků ze zahraničí tlačí na snižování spotřeby (pokles importu vůči exportu) a pokles životní úrovně. S tím souvisí oslabení měny, což má paradoxně stabilizační funkci. Měna, která zlevňuje, vytváří pohodlnější podmínky pro zahraniční investory v dalším období. Primární dopad má zadlužení především na samotné obyvatelstvo, které se potýká s mnohdy drasticky sníženou životní úrovní.

Tabulka 16 – Vládní dluh v % HDP 2006–2017

Skupina států / rok	2006	2007	2008	2009	2010	2016	2017
ANIZ ¹⁰⁴	32,1	33,0	33,0	34,5	38,9	37,9	34,4
Transformující se a rozvojové ekonomiky	41,6	36,8	35,1	33,6	35,9	35,1	32,7
Rozvojová Asie	37,7	34,6	35,0	31,6	31,6	31,0	29,2
Asie	48,0	43,3	40,2	40,6	40,6	38,8	36,7
Latinská Amerika	52,3	49,0	47,8	50,4	51,0	50,4	49,9
Střední Východ a Severní Afrika	47,3	38,0	33,0	27,8	34,7	30,6	24,5
Subsaharská Afrika	44,8	33,8	29,9	28,8	32,1	31,4	32,1

Zdroj: This chart shows what \$63 trillion of world debt looks like. *The World Economic Forum* [online]. USA: The World Economic Forum, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/63-trillion-of-world-debt-in-one-visualization?fbclid=IwAR3ARx7R6WdkomPgvRYcohQg1pfPoMKdJ5w8aPKlUFZwj9Xt9zBk62KCA20>

¹⁰³Tamtéž.

¹⁰⁴Asijské nově industrializované země

Problémy s dluhovým zatížením rozvojových zemí představují od krize 80. let jeden z globálních problémů. Rozvinuté státy západu a mezinárodní instituce začaly hledat způsoby, jak rozvojovým zemím v této těžké situaci pomoci. K této pomoci přistoupily za účelem záchrany množství západních věřitelských bank. V průběhu času se vyzkoušely všemožné způsoby řešení od restrukturalizací dluhu až po úplný odpis části nebo celého závazku. Za nejúspěšnější můžeme považovat iniciativy HIPC a MDRI, které do dnešního dne pomohly ke značnému snížení dluhu třiceti šesti zemím. Dluh zemí byl u několika snížen až o 90 % a celkové náklady iniciativ s tím spojené se na začátku roku 2016 pohybují kolem 100 mld. USD.

4.4 Současná situace světové zadluženosti

Celkový světový dluh přesáhl 63 biliónů USD. Činí tak 320 % světového HDP. V roce 2000 činil 200 % světového HDP. V ideálním případě by si státy půjčovaly jen krátkodobě a své dluhy v co nejkratší době platily. Svět přijal stanovisko, že mít dluh je normální a každoročními schodky své dluhy zvyšují. Největšími dlužníky jsou USA, Čína a Japonsko. Největší dluh má USA, po něm následuje Japonsko, Čína a s velkým odstupem Německo s Francií, Itálií a Velkou Británií. Celkově těchto sedm států dluží téměř 75 % světového dluhu.¹⁰⁵

Rozvinuté země své vysoké dluhy zvládají pouze díky dobré ekonomické situaci na trhu. Alarmující je fakt, že od roku 2007 (počátku ekonomické krize) státní dluhy neustále rostou. Z vyspělých zemí svůj dluh od roku 2007 do dnes snížilo pouze Norsko, Švýcarsko a Izrael. Zvýšená pozornost by se měla věnovat i tempu růstu dluhů. Za posledních deset let se vůči HDP u mnoha zemí zvýšil o desítky procent.¹⁰⁶

¹⁰⁵ *World debt. Weforum* [online]. 2019 [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/63-trillion-of-world-debt-in-one-visualization?fbclid=IwAR3ARx7R6WdkomPgvRYcohQglpfPoMKdJ5w8aPKIUfZwj9Xt9zBk62KCA20>

¹⁰⁶ *Světová zadluženost* [online]. [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/494822-nejzadluzenejsi-staty-sveta/?fbclid=IwAR3-akpxYZHj8VtZ5Qq9EVy-Jozo5ugqRTOsoKJbYMjZbeS3KIXD9AGA8iI>

Tabulka 17 – Nejvíce zadlužené státy

Stát	Veřejný dluh vztažený k HDP
Japonsko	250,40 %
Řecko	179,00 %
Libanon	146,00 %
Itálie	132,60 %
Kapverdy	130,97 %
Portugalsko	130,40 %
Jamajka	128,40 %
Mosambik	120,00 %
Bhútán	118,60 %
Singapur	112,00 %

Zdroj: Government debt to GDP. *Trading Economics* [online]. USA: Trading Economics, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: https://tradingeconomics.com/country-list/government-debt-to-gdp?fbclid=IwAR1UfK9q_hgezSgRmlfXCteoyfcx7H_OjrJb4k5LovkiSbdH0DtfctEp6Zw

Průměrná úroveň soukromého dluhu v rozvíjejících se ekonomikách se od roku 2009 zvýšila ze 75 % HDP na 125 %, uvádí Bank for International Settlements. Úroveň soukromého dluhu v Číně a Brazílii je nyní dvojnásobkem velikosti národního hospodářství. Zhruba dvě třetiny z dluhu vlastní věřitelé ze soukromého sektoru. Měnový fond přitom poznamenal, že rapidní nárůst soukromého dluhu často způsobuje finanční krize.

Dluhové profily jednotlivých zemí se liší. MMF ale upozornil, že velikost dluhu by mohla připravit podmínky pro nebývalé soukromé oddlužování, což by mohlo zmařit nynější křehké ekonomické oživení. Vysoký soukromý dluh bývá problémem pro globální oživení a rizikem pro finanční stabilitu, dodal ředitel MMF pro fiskální záležitosti Vítor Gaspar.¹⁰⁷ Například Spojené státy od finanční krize v letech 2008 a 2009 svůj dluh snížily. Zpráva však upozorňuje na růst soukromého dluhu v Číně a Brazílii, který vyvolává znepokojení. Tento růst částečně podporuje dlouhé období nízkých úrokových sazeb. Zpráva přichází v době, kdy výkonná ředitelka MMF vyzvala vlády 189 členských zemí fondu, které mají možnost trvale půjčovat a více utrácet, aby tak činily. Podpoří tím podle ní globální růst.¹⁰⁸

¹⁰⁷Globální dluh vysplhal na 3,7 biliardy, dále roste. *Euro* [online]. 2016 [cit. 2019-08-19]. Dostupné z: <http://www.euro.cz/politika/globalni-dluh-vysplhal-na-3-7-biliardy-dale-roste-1308066>

¹⁰⁸THE WORLD BANK. Who we are: International bank for reconstruction and development. Worldbank.org [online]. ©2018 [cit. 2019-08-12]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/who-we-are/ibrd>

Mezinárodní měnový fond rovněž doporučil, aby v případě velkého oddlužení soukromého sektoru fiskální politika zahrnovala cílené intervence k restrukturalizaci soukromého dluhu nebo zlepšení rozvahy bank. Taková opatření by podle MMF minimalizovala škody na celkovou ekonomiku. Podle Gaspara je dobrým příkladem program restrukturalizace hypoték, který uskutečnily Spojené státy americké během krize, nebo restrukturalizace automobilového průmyslu, jak ji zorganizovala vláda amerického prezidenta Obamy.

Důležité místo v boji proti zadlužení má WB. Celkový souhrn globálních závazků WB se v roce 2016 vyšplhal na 64,2 bil. USD.¹⁰⁹ Úvěry, jež banka poskytuje na rozvoj zemí, se vyznačují výhodnějšími podmínkami oproti úvěrům komerčním, zejména díky nižším úrokům (ty nejchudší země mohou dostat dokonce úvěr bezúročný), dále pak díky delší době splatnosti, která může být stanovena až na 40 let s možným odkladem první splátky. Úvěry, o něž si členské země žádají, jsou určeny na konkrétní programy zajišťující rozvoj, technickou pomoc a poradenství. Programy takto financované jsou zejména zaměřeny na dodávky pitné vody, rozšíření infrastruktury (dopravní i energetické), ekologické problémy, rozvoj výroby, zemědělství, zajištění sociální a zdravotní péče či vzdělávání.¹¹⁰

Členské země, jež si chtějí zažádat o úvěr u Světové banky, musí nejprve vypracovat projekt a následně jej předložit. Na základě vypracované studie pak banka rozhodne, zda této zemi budou uvolněny finanční prostředky, či ne. Peníze pak uvolňuje WB po částech, nikoliv jednorázově, aby mohla sledovat vývoj projektu a plnění požadavků. Veškeré finance na projekt však neposkytuje pouze banka – část z celkového obnosu nutného pro realizaci projektu vkládá i členská země a v případě, že těmito penězi nedisponuje, musí si je sehnat někde jinde (např. u mezinárodních organizací typu UNESCO, MMF atp.). Tímto způsobem je zajištěna jakási zainteresovanost žadatelské země.¹¹¹

¹⁰⁹https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/be24f0f0-c897-4533-ba9b-746769934ec3/IFC_AR16_WBG_+Summary+Results+.pdf?MOD=AJPERES [cit. 2019-08-12].

¹¹⁰TheWorld Bank. *TheWorld Bank Group* [online]. TheWorld Bank Group, 2019 [cit. 2019-09-10]. Dostupné z: TheWorld Bank Group and the International MonetaryFund (IMF)

¹¹¹KUNEŠOVÁ, H. *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. s. 67.

5 Ekonomická charakteristika afrického kontinentu

Průměrná hustota obyvatel Afriky na 1 km² je asi 41 osob, v Asii je to 144 osob a v Evropě 33 osob. Celosvětově je to 57 obyvatel na 1 km². Ovšem o přelidněnosti Afrického kontinentu nelze tvrdit, že je příčinou potíží tohoto světadílu.

5.1 Obecná charakteristika vývoje

Třetí největší kontinent s více než miliardou obyvatel je nejchudší obydlený kontinent. Počátky této ekonomické situace jsou spatřovány v kolonialismu a byly dále podpořeny korupcí a despotismem. Afrika zůstává pozadu v otázkách zahraničního obchodu, investic a růstu kapitálu. Následkem toho se prohlubuje chudoba a zhoršuje se životní úroveň obyvatel, přibývá násilí a nestabilita. Nejvíce rozvinutými jsou Botswana a DRK, což je částečně způsobeno produkcí zlata a diamantů. Africkým zemím se v poslední době podařilo zlepšit zemědělské politiky, zpomalit překotný populační růst a přilákat nové technologie.

Po desetiletích špatných zpráv se přinejmenším tři významné trendy v Africe obracejí k lepšímu. Jde o:

- Zemědělskou politiku.
- Demografický vývoj na venkově.
- Rostoucí produktivitu farem.

Nové údaje WB, která porovnává zemědělské politiky po celém světě už od roku 1955, jasně ukazují, jak současné africké vlády pokročily v odstraňování překážek, se kterými se zemědělci setkávají kvůli vývozním daním, prodejním svazům a dalším intervencím zavedeným dřívějšími vládami. Od druhé poloviny 20. století (1960–2000) bylo odhadováno, že 70 % z celkového objemu růstu celosvětové produkce plodin v rozvojovém světě je výsledkem intenzifikace zemědělské produkce. Navzdory tomuto trendu se celosvětově zostřuje potravinová bilance. Problémy nejen v Africe, ale i v ostatních částech světa jsou způsobeny teritoriálním nerovnoměrným rozmístěním zemědělské výroby díky různým klimatickým podmínkám, a především jednostranném monokulturním napojení rozvojových zemí na světový trh.

Přidaná hodnota ze zemědělské produkce na jednoho pracovníka je nízká. V Severní Americe, Austrálii, v západní Evropě je to v rozpětí od 19 tisíc a do 108 tisíc USD, v Jižní Americe, střední a východní Evropě od 7 600 do 19 000 USD, v Subsaharské Africe pouze od 220 do 1 400 USD.

Obyvatelstvo afrického venkova se rozrůstá rychleji než kterákoliv jiná populace v dějinách lidstva. Tomu odpovídá překotný a dlouho trvající propad rozsahu půdy a přírodních zdrojů připadajících na jednoho obyvatele. Pokroky u snížení dětské úmrtnosti vyvolaly vzestup ekonomické závislosti dětí, která v sedmdesátých a osmdesátých letech dosáhla také historicky nejvyšší úrovně. Demografický nárůst se v Africe začal zpomalovat v devadesátých letech minulého století.

Africké výnosy z obilovin během asijské zelené revoluce stagnovaly, ale v poslední dekádě vytrvale rostly. Podle posledních odhadů je tak produkce obilovin na jednu osobu v Africe stejná jako v jižní Asii. Začátek tohoto obratu by mohl mít spojitost s předchozími dvěma trendy, coby společný výsledek příznivějších politik a přírůstku odvedené práce na hektar. Mohlo by jít ale i o odraz postupného šíření kvalitnějších odrůd plodin v důsledku dřívějších investic do zemědělských technologií.

Příliv zahraniční pomoci do zemědělství se zvýšil až po světové potravinové krizi v sedmdesátých letech minulého století a vyvrcholil na konci let osmdesátých. Demografický vývoj a opožděný nástup nových technologií přibrzdil růst zemědělské produkce na hlavu. Zahraniční dárci pozornost obrátili k jiným prioritám. Podpora afrického zemědělství se v roce 2006 propadla na historické minimum ve výši zhruba 1 USD na osobu a rok. V roce 2016 to činí asi 1,27 USD.

Africké státy ovšem mají některé věci společné: velké pokroky v zemědělské politice, zlepšení demografických poměrů a dostupnost nových technologií vytvářejí pro nadcházející dekádu nové příležitosti. Díky těmto třem trendům mají afričtí zemědělci lepší podmínky než kdy dřív pro využití posílených veřejných a soukromých investic. Jak se postupně odstraňují překážky způsobené minulými vládními politikami a někdejším populačním růstem, zavádění úspěšných inovací časem zajistí větší výnosy a rychlejší růst zemědělské produkce na hlavu.

Podle českého autora Civína, má zahraniční kapitál pomáhat naskládat ekonomický vývoj v rozvojových zemích. Jde o formu tzv. harmonie zájmů zemí exportujících a importujících kapitál. Teorie říká, že společnosti jsou vedeny k přesunu do zahraničí, s cílem maximalizovat zisk. Další teorie říká, že nestačí zvyšovat export zboží, je nutné přikročit k vývozu kapitálu a poslední teorie tzv. eklektické paradigma uvádí, že je nutno provést souběžně tři opatření: vývozem zboží dosáhnout konkurenční výhody, snížit transakční náklady a nově provést lokalizaci výroby.¹¹²

5.2 Ekonomika a regiony Afriky

Ekonomický vývoj v Africe navzdory sociálním, zdravotním a politickými problémů, se kterými se jednotlivé země potýkají, přináší pro tento kontinent naději do blízké budoucnosti. Ekonomický růst v Africe zůstal stabilní navzdory nižšímu výkonu světové ekonomiky. „V roce 2015 byl v Africe průměrný růst HDP 3,6 % oproti světovému průměru, který byl na úrovni 2,9 % a více jak dvojnásobný vůči zemím eurozóny.“¹¹³ Toto znamenalo pro Afriku, že byla druhým nejrychleji ekonomicky rostoucím regionem světa. Případné zrychlení růstu HDP v jiných regionech by zároveň znamenalo i rychlejší růst v Africe, neboť růst by znamenal zároveň i zvýšení cen z Afriky vyvážených komodit.

¹¹²CIVÍN, L. *Jak porozumět globální ekonomice?* 1. vyd. Praha: Olympia, 2018, s. 160.

¹¹³*African Economic Outlook 2016* [online]. 2016 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/AEO_2016_Report_Full_English.pdf

Africké země jsou typické příznivými podmínkami pro zemědělství, které pokud se mu daří, může zvýšit růst produktu. Ovšem tato oblast je velmi náchylná na výkyvy počasí, a to zejména země na východní a jižní části kontinentu. Tyto regiony „*jsou sice nepravidelně, ovšem často zasaženy rozsáhlými povodněmi nebo naopak značnými suchy.*“¹¹⁴ V rozvinutých zemích došlo ke snížení státních výdajů vlivem výše zmíněného poklesu cen komodit, což se negativně projevilo na straně investic. Malá světová poptávka snížila poptávku po exportu z tohoto kontinentu, a to především poptávku po minerálech a ropě. Zároveň politická a bezpečnostní nestabilita zapříčinila snížení zájmu turistů o tyto země.¹¹⁵ Afrika se dělí podle metodiky OSN na pět regionů.

- Severní Afrika dle tohoto dělení zahrnuje Alžírsko, Egypt, Libyi, Tunisko, Maroko a Súdán.
- Západní Afrika zahrnuje 16 států – Benin, Burkina Faso, Pobřeží Slonoviny, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kapverdy, Libérii, Mali, Mauretánii, Niger, Nigérii, Senegal, Sierra Leone a Togo.
- Střední Afrika zahrnuje devět států – Angola, Čad, Demokratická republika Kongo, Gabon, Kamerun, Kongo, Rovnicková Guinea, Středoafriická republika a svatý Tomáš a Princův ostrov.
- Východní Afrika, jež je tvořena 17 státy: Burundi, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Keňa, Komory, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Mosambik, Seychely, Somálsko, Tanzanie, Uganda, Zambie, Zimbabwe.
- Jižní Afrika je nejmenším regionem. Tento region v sobě zahrnuje následující země: Botswana, Jihoafrická republika, Lesotho, Namibie, Svazijsko.

Růst HDP je nejvyšší v regionu východní Afriky, následovaný západní a centrální Afrikou. Naopak nejnižší v jihoafrickém a severoafrickém regionu. Ekonomický vývoj je zpomalován v Západní Africe, protože se země tohoto regionu musí potýkat s následky epidemie Eboly. Dotýká se to především zemí, jako je Guinea, Libérie a Sierra Leone. Růst HDP v roce 2003 byl asi 5 %. Do roku 2007 vzrostl na 6,5 %. Následoval vzhledem k celosvětové ekonomické krizi v roce 2009 propad na 3 %. Od roku 2010 má vzestupnou tendenci a v roce 2017 je ve výši 4,5 %. Propad růstu také ovlivnil pokles cen komodit. Tento propad cen měl za následek oslabení ekonomik zemí, které se zaměřovaly na vývoz těchto surovin.¹¹⁶ Růst HDP byl také zapříčiněn především růstem spotřeby domácností.

Zemědělství v afrických zemích využívá příznivé klimatické podmínky. Zásadní neúroda byla zaznamenána především v Etiopii, dále pak v Malawi, Namibii, JAR, Zambii a Zimbabwe. Průmyslová výroba se navýšila pouze částečně, a to jen v některých zemích (Etiopie, Keňa, Uganda, Niger, JAR). Výroba se nenavýšovala především z důvodu slabého exportu a v mnoha zemích i z důvodu nedostatečné zásoby elektrické energie. Programy

¹¹⁴*Sustainable Energy Fund Africa: Annual report 2015* [online]. 2016 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/SEFA_ANNUAL_REPORT_2015.pdf

¹¹⁵*Peace and Security Council Report* [online]. Institute for security studies [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://issafrica.org/research/peace-and-security-council-report>

¹¹⁶*Agenda 2063: Africa we want* [online]. 2014 [cit. 2019-08-05]. Dostupné z: <http://archive.au.int/assets/images/agenda2063.pdf>

rozvoje infrastruktury v mnoha zemích znamenaly pro Afriku pokračující rychlý růst tohoto odvětví. Pozitivní vliv měly také soukromé investice, a to především do oblasti rodinného bydlení.¹¹⁷

Tabulka 18 – Podíl obyvatelstva vybraných afrických zemí pracujících v zemědělství

Země	Rozloha v km²	Počet obyvatel	Zeměděl ství	Model hospodaření
Mauretánie	1 030 700	3 205 060	50 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Mali	1 240 192	13 796 354	80 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Niger	1 267 000	15 878 271	90 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Nigérie	923 768	152 217 341	70 %	Anglofonní země: Zachovalý koloniální model
Čad	1 284 000	10 543 464	80 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Burkina Faso	274 857	16 241 811	90 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Guinea	245 857	10 324 025	76 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Senegal	196 722	12 323 252	77,5 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie
Kamerun	475 440	19 294 149	70 %	Zachovalý koloniální model: Frankofonní země: Francie

Zdroj: Sestaveno podle: ZÁHOŘÍK, J. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2012, s. 27, 79.

Při porovnávání nejrychleji rostoucích zemí v Africe za období 2009 až 2014 lze pozorovat značné rozdíly v hospodářství jednotlivých zemí. V Nigérii rozvoj průmyslu a sektoru služeb znamená zároveň pokles významnosti zemědělství. Tento pokles je společný pro mnohé další země, zároveň se podíl zemědělství zvyšuje v Keni a Tanzanii. Zvyšování

¹¹⁷*Transport & ICT Infrastructure department annual report 2015* [online]. 2016 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/OITC_annual_Report_2015.pdf

a snižování těžby je také velmi specifické a liší se země od země. Např. těžba ropy v Ghaně a těžba železa v Sierra Leone má za následek růst HDP v těchto zemích. Průmyslová výroba se rozvinula pouze v několika zemích, v ostatních spíše stagnovala či dokonce poklesla. Kontrastně k tomuto faktu působí rychlý rozvoj stavebnictví a služeb, což je hlavní motor růstu v mnoha afrických zemích.

Tabulka 19 – Změny v jednotlivých sektorech hospodářství mezi lety 2009 a 2014 (v %)

Země	Zemědělství	Těžba	Průmysl	Stavebnictví	Infrastruktura	služby
Burkina Faso	-0,7	5,4	-3,6	4,2	0,3	-5
DRK	-1,9	0,4	-1,5	0,5	0	2,5
Etiopie	-10,2	0,6	0,3	4,1	-0,4	5,6
Ghana	-12,2	7,4	-1	3,7	-0,1	2,2
Keňa	3,3	0,2	-1,7	0,6	-0,3	-2,1
Kongo	0,1	-3,6	0,1	1,8	0,1	1,5
Malawi	-5,3	0,2	-2,1	1,9	-0,1	5,4
Mosambik	-2,2	2	-1,8	0,5	-0,1	1,6
Niger	-1,6	3,3	1	0	-0,1	-2,6
Nigérie	-16,1	-17,1	6,5	1,9	0,4	24,4
Rwanda	-1,2	1,1	-0,5	1,5	0,1	-1
Sierra Leone	-8,2	17,2	-0,6	-0,5	0,1	-8
Tanzanie	1,5	1,6	0	2,1	-0,5	-4,7
Uganda	-2,5	-0,5	1,5	2,1	-0,4	-0,2
Zambie	-2,9	-2,3	-1,2	3,4	0,1	2,9

Zdroj: *African Economic Outlook 2016: Sustainable Cities and Structural Transformation*. Paris: OECD Publishing AfDB/OECD/UNDP[online]. (2016). [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/aeo-2016-en>.

Sektor služeb je jednou z nejdůležitějších oblastí, která má vliv na hospodářský růst. Turismus je pro Afriku zásadní a stále rostoucí službou. Podle Světové organizace pro turismus (UNWTO) poklesl počet turistů mezi lety 2014 a 2015 o 3 % na 53 milionů návštěvníků. Nejmarkantnější byl tento pokles v regionu severní Afriky, kde došlo k poklesu o 8 %. Dalším regionem, který tímto fenoménem trpěl, byla západní Afrika, ovšem zde poklesla návštěvnost pouze o 1 %. Rozdílnost celého kontinentu je patrná na poklesu turismu v zemích s bezpečnostními a politickými problémy, jako je například Egypt, Tunisko nebo Keňa, a růstu v jiných zemích. Tyto země reprezentuje Etiopie, Madagaskar nebo například Mauricius.¹¹⁸

5.3 Hodnocení regionů

V této části provedeme analýzu ekonomického potenciálu Východní Afriky, Západní Afriky, Centrální Afriky, Jižní a Severní Afriky. Na základě analýzy regionů Afriky můžete porovnat ekonomickou výkonnost jednotlivých regionů.

5.3.1 Východní Afrika

Tento region je v současnosti nejrychleji rostoucím regionem kontinentu. Tato oblast těží především z vysokých zahraničních investic, nicméně i přínos místního hospodářství je nezanedbatelný. Růst HDP v některých zemích této oblasti přesáhl 5 %, například v Džibuti, Etiopii, Keně, Rwandě, Tanzanii a Ugandě. Růst v těchto zemích byl způsoben především rozvojem služeb a stavebnictví, kde měly nezanedbatelný vliv státní investiční programy. Příznivý vliv měla také průmyslová výroba a v Súdánu a Tanzanii také zemědělství, jelikož v těchto dvou zemích přetrvaly příznivé klimatické podmínky. Naopak pokles cen ropy, snížení její produkce a politické konflikty v Jižním Súdánu měly za následky záporný růst HDP v této zemi. Zlepšení situace v této nejmladší africké zemi záleží především na tom, jak budou dodržovány podmínky nejnovějších mírových smluv.¹¹⁹

5.3.2 Západní Afrika

Růst HDP se v regionu Západní Afrika v posledních letech zpomalil. Příčinou tohoto zpomalení byl propad cen komodit a epidemie Eboly, která zasáhla tento region. V Nigérii zůstává produkce ropy na stále úrovni a růst ostatních sektorů oslabil právě v důsledku snížených vládních investic. Ty poklesly, jelikož klesly příjmy z produkce ropy. Přesto celá řada zemí v tomto regionu zaznamenala pozitivní výsledky (Benin, Pobřeží Slonoviny, Mali, Senegal, Togo) a i do budoucnosti je předpokládán růst místních ekonomik.¹²⁰

¹¹⁸*Peace and Security Council Report* [online]. Institute for security studies [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://issafrica.org/research/peace-and-security-council-report>

¹¹⁹*African Economic Outlook 2016* [online]. 2016 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/AEO_2016_Report_Full_English.pdf

¹²⁰Tamtéž.

5.3.3 Centrální Afrika

Region Centrální Afriky zaznamenal pokles tempa růstu. V DRK reagovala vláda na snížení cen ropy a z ní plynoucích zisků tím, že razantně snížila investice do rozvoje infrastruktury. Růst byl způsoben především rozvojem v zemědělství, dále pak sektory průmyslu a služeb. Zároveň v této zemi vzrostla produktivita u většiny těžebního průmyslu. V Rovníkové Guinece HDP kleslo v přímé souvislosti se snížením objemu těžby ropy. Středoafriická republika, navzdory probíhajícímu politickému konfliktu a bezpečnostním rizikům, zaznamenala nepatrný růst HDP. Zlepšující se bezpečnostní situace a obnovující se mezinárodní spolupráce dává této zemi příznivé podmínky pro zachování růstu. Pokračující růst zaznamenal Kamerun, a to díky růstu napříč všemi odvětvími hospodářství. Zemědělství, stavebnictví, průmysl i v oblasti těžby ropy dosáhly růstu, navzdory bezpečnostním problémům, kterým země čelí na severu svého území. Vládní investiční program v Gabonu zajistil této zemi, i přes nižší výnosy z těžby ropy, růst HDP.

5.3.4 Jižní Afrika

Vývoj HDP v oblasti jižní Afriky byl v posledních letech negativní. Jedná se o výslednou kombinaci několika faktorů, z nichž jsou nejzásadnější, především snížená cena komodit, dlouhodobé sucho, které postihlo tento region, a také nedostatečné kapacity pro výrobu elektrické energie. Výše zmíněné faktory spolu se slabým exportem těchto zemí a časté stávky sráží spotřebitelskou a také podnikatelskou důvěru v politickou stabilitu tohoto regionu, což se opět projevuje na sníženém tempu růstu HDP. Slabší ekonomické výkony JAR, která je exportním cílem pro své sousední země, mají vliv na ekonomiku celého regionu. Tyto země jsou pak ještě více závislé na vývozu surovin.

5.3.5 Severní Afrika

Největší rozdíly v makroekonomických ukazatelích na tomto kontinentě se nachází právě v Severní Africe. V Libyi přerušeni těžby ropy a probíhající politický konflikt a nejistota zapříčinili pád HDP. Sousední Tunisko zaznamenalo růst HDP pouze díky dobré sklizni, ostatním odvětvím hospodářství se výrazněji nedařilo. Turismus, oblast hospodářství, která se začínala vzpamatovávat, utrpěl další pokles v důsledku teroristických akcí. Alžír zaznamenal růst HDP pouze v důsledku navýšení těžby ropy. Maroko zaznamenalo nejvyšší růst HDP v regionu. Hlavním zdrojem růstu byla soukromá spotřeba a investice v sektorech zemědělství, kde hlavním cílem investic byl tamější zavlažovací systém, a průmyslové výroby. Zemědělství samotné těžilo z příznivých klimatických podmínek. Egyptské vyšší mzdy a sociální programy zvýšily spotřebu domácností a zároveň i investic. Opět se negativně se projevila špatná bezpečnostní situace v regionu, a to snížením turistického zájmu. Současné plány egyptské vlády na ekonomické reformy země, pokud se je podaří zavést v plném znění, silně posílí ekonomickou pozici této země.

I přes nižší ceny komodit, zůstalo množství peněz, které do Afriky přitekly, neměnné vůči posledním rokům. Ročně v rámci zahraničních investic do Afriky přiteče asi 200 mld. USD. Celkové domácí příjmy afrických zemí klesly. Hlavní příčinou tohoto faktu je snížení daňových zisků z prodeje komodit. Zatím co země, které jsou bohaté na suroviny,

utrpěly propad v daňových příjmech, země, které takovéto přírodní bohatství postrádají, tento propad nezasáhl.

5.4 Stabilita afrického kontinentu

Podle MMF pro Afriku došlo ke zvýšení přímých zahraničních investic o 16 % na celkových 57,5 miliard USD v roce 2015. Hlavní cílové země byly následující: Egypt, který obdržel 10,2 miliard USD, což je vyšší částka, než byla investována v některých celých regionech. Další země, které obdržely významnější investice: Mosambik, Maroko, JAR, DRK, Zambie a Tanzanie. Hlavními poskytovateli těchto investic byly původní koloniální mocnosti, tedy především Velká Británie a Francie. Významnou investující zemí jsou tradičně USA. Z nově působících zemí na tomto kontinentě pak investovala Čína, Indie, JAR a SAE.

Aktivity teroristických skupin a zhoršující se bezpečnostní situace a další politická nestabilita jsou závažnou hrozbou pro další investice do budoucna.¹²¹ Dalším faktorem, který ovlivňuje velikost těchto investic je ekonomická situace investujících zemí. Nižší celková částka souvisí s nižším výkonem ekonomik zemí Evropské unie a stagnujícím růstem nových ekonomik. Nízká cena ropy a kovů vedla zahraniční investory ke snížení rozsahu investic a projektů v zemích, které mají zásoby těchto surovin. Investice z nových ekonomik, které se zaměřují na zvýšení místní produktivity a rozvoj infrastruktury, mohou pomoci překonat závislost na přímých zahraničních investicích, jelikož tyto investice jsou ve většině případů v přímé souvislosti s těžbou přírodních zdrojů v Africe. Investice do komodit výrazně poklesly. Navýšení zahraničních investic proběhlo v Etiopii, kde tyto investice posílily a rozvinuly oblasti hospodářství, které jsou závislé na pracovní síle. Tyto projekty byly z celkového podílu investic v Africe pouhými 4,4 %, ovšem znamenaly více jak 18,5 % nových pracovních míst, které vznikly v důsledku tohoto druhu investic.¹²²

Země, které mají vysokou zásobu nerostného bohatství, jsou i nadále příjemci nejvyšších zahraničních investic. Ovšem země, které nemají v zásobě větší množství nerostného bohatství, dostávají stále větší podíl investic. Tento podíl by v roce 2015 odhadován na 37 % oproti podílu 30 % v roce 2010. V roce 2015 se i navýšil podíl, jaký tvoří tyto investice na HDP těchto zemí, když v roce 2010 tvořil 3,8 % HDP a v roce 2015 dosáhly hodnoty na HDP 4,4 %.¹²³ V zemích, kde je velká zásoba nerostných surovin, tato změna byla z 2,0 % na 2,5 % HDP. Nejláskavější země, které nemají větší zásobu nerostných surovin, a přesto přitahují zahraniční investory, patří Keňa, Tanzanie a Uganda. Růst investic, značí pomalou změnu zájmu investorů i do oblastí, které souvisí s produkcí spotřebního zboží. Nejvíce je tento jev patrný právě na Keni, která se v regionu východní Afriky stává obchodním centrem pro průmysl, dopravu a informační technologie (IT).¹²⁴

¹²¹*Peace and Security Council Report* [online]. Institute for security studies [cit. 2019-08-18]. Dostupné z: <https://issafrica.org/research/peace-and-security-council-report>

¹²²*Sustainable Energy Fund Africa: Annual report 2015*. [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://www.afdb.org/en/documents/document/sefa-annual-report-2015-88170>

¹²³*African Economic Outlook 2016* [online]. 2016 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/AEO_2016_Report_Full_English.pdf

¹²⁴*Transport & ICT Infrastructure department annual report 2015* [online]. 2016 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/OITC_annual_Report_2015.pdf

Zvýšení zisků plynoucích jak z místních, tak i zahraničních zdrojů, vzhledem ke sníženým cenám komodit a změna zaměření čínské politiky, je pro africké země novým a neočekávaným problémem, stejně tak ale i příležitostí. Tyto změny vytváří na jednotlivé země tlak k rozšíření vlastní ekonomické základny a dále zajistit pozitivní přínos zahraničních investic a vlastních veřejných příjmů. Krátkodobé plány afrických zemí vyžadují především stabilizaci vládních rozpočtů a vytvoření dostatečných rezerv pro případ poklesu zahraničních investic nebo jiných mimořádných jevů. Oproti tomu střednědobé a dlouhodobé cíle jsou pro současnou Afriku naprostou nutností. Africká unie vytyčila pro tuto oblast sedm cílů, které zahrnují ekonomickou a sociální transformaci kontinentu.¹²⁵

Snížení čínských investic mělo negativní vliv na vývozce surovin, tedy na Nigérii, Angolu a Zambii. Nezbytnou se v těchto podmínkách jeví hlubší regionální ekonomická integrace. Pouze takto dokáže africké hospodářství napříč kontinentem dosáhnout plného potenciálu a odpovídajícího podílu na světové ekonomice. Regionální obchod je stále problematický, vzhledem k nedostatečné dopravní infrastruktuře. Cílem Africké unie je budování infrastruktury a snižování obchodních bariér mezi zeměmi.¹²⁶

Tabulka 20 – Změna v % HDP 2011–2018

Skupina států	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Svět	4,3	3,5	3,5	3,6	3,4	3,4	3,8	3,3
Vyspělé ekonomiky	1,7	1,2	1,4	2,1	2,3	1,7	2,4	1,8
Rozvojové ekonomiky	6,4	5,4	5,1	4,7	4,3	4,6	4,8	4,5

Zdroj: WORLD ECONOMIC OUTLOOK. *International Monetary Fund* [online]. USA: International Monetary Fund, 2019 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2019/03/28/world-economic-outlook-april-2019>

¹²⁵*Agenda 2063: Africa we want* [online]. 2014 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://archive.au.int/assets/images/agenda2063.pdf>

¹²⁶*Agenda 2063: Africa we want* [online]. 2014 [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://archive.au.int/assets/images/agenda2063.pdf>